

Auvinen Tiina, Kauppila Anielka, Pyhtinen Sofia

**PERHELÄHTÖINEN VARHAISERITYISKASVATUS OSANA LAPSEN KUNTOU-
TUSTA VANHEMPIEN KOKEMANA**

PERHELÄHTÖINEN VARHAISERITYISKASVATUS OSANA LAP-
SEN KUNTOUTUSTA VANHEMPIEN KOKEMANA

Tiina Auvinen,
Anielka Kauppila,
Sofia Pyhtinen
2.11.2011
Sosiaalialan koulutusohjelma
Oulun seudun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun seudun ammattikorkeakoulu
Sosiaalialankoulutusohjelma

Tekijät: Auvinen Tiina, Kauppila Anielka & Pyhtinen Sofia

Opinnäytetyön nimi: Perhelähtöinen varhaiserityiskasvatus osana lapsen kuntoutusta vanhempien kokemana

Työnohjaajat: Heiskari Raija, Onkalo Päivi & Ylikauma Pirjo

Työn valmistusmislukukausi ja – vuosi: Syksy 2011

Sivumäärä: 60sivua+14 sivua liitteitä

Tutkimuksemme tarkoituksena on kuvailla vanhempien kokemuksia perhelähtöisestä toiminnasta päivähoiton varhaiserityiskasvatuksessa, lisätä vanhempien kokemuksista syntyvää ymmärrystä ja vaikuttaa varhaiserityiskasvatuksen toimintakulttuuriin. Tutkimustehtävänämmä oli selvittää, millaisia kokemuksia vanhemmilla on perhelähtöisyyden toteutumisesta päivähoiton varhaiserityiskasvatuksessa ja miten vanhemmat kehittäisivät perhelähtöisyyden toteutumista varhaiserityiskasvatuksessa. Viitekehyksessä perehdymme ekokulttuuriseen teoriaan, varhaiserityiskasvatukseen ja perhelähtöisyyteen. Tutkimuksemme kuuluu Lapsen ja nuoren hyvän kuntoutuksen toteutuminen palvelu-verkostossa 2007–2011 hankkeeseen. Tutkimuksemme tavoitteena on lisätä perheiden ja asiantuntijoiden välistä tietoa varhaiserityiskasvatuksesta. Vanhempien kokemuksia perhelähtöisyyden toteutumisesta voidaan hyödyntää varhaiserityiskasvatuksen kehittämistyössä.

Tutkimuksemme on laadullinen tutkimus, jonka taustalla on fenomenologishermeneuttinen tieteenfilosofia. Keräsimme aineiston puolistrukturoiduilla teemahaastatteluilla. Tutkimukseen osallistui kolme Oulun seudun alueella asuvaa perhettä, jotka käyttävät varhaiserityiskasvatustalveta. Analysoimme aineiston teoriaohjaavalla sisälönanalyysillä.

Tutkimuksessamme ilmeni, että vanhemmat olivat pääsääntöisesti tyytyväisiä perhelähtöiseen toimintatapaan. Vanhemmat kokivat, että päiväkodeilla on erilaisia toimintatapoja tiedon ja vastuun jakamisessa. Vanhemmat kokivat tarpeellisenä riittävän resurssoinnin keskusteluun ja muuhun yhteydenpitoon päivähoiton kanssa. Vanhemmat kokivat, että heidän mielipidettään ja asiantuntijuuttaan oli huomioitu ja kunnioitettu päivähoitossa. Vanhemmat olivat erityisen tyytyväisiä päivähoiton tapaan jakaa lapsen kuntoutusvastuuta ja tukea koko perheen hyvinvointia. Kehittämishaasteena on perhelähtöisen toiminnan ottaminen osaksi päiväkotien arkea. Jatkokehittämissideana on lisätä tietoa vanhempien kokemuksista työn kehittämiseksi. Lisäksi voisi tutkia vanhempien ja vanhempien kanssa työskentelevien työntekijöiden kokemuksia heidän keskinäisestä yhteistyöstään. Yhdistämällä samaan tutkimukseen vanhempien ja työntekijöiden näkökulman aiheesta saisi laajemman kokonaisuuden.

Asiasanat: perhelähtöisyys, perheen asiantuntijuus, kasvatuskumppanuus, varhaiserityiskasvatus, ekokulttuurisuus

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

Authors: Auvinen Tiina, Kauppila Anielka & Pyhtinen Sofia
Title of thesis: Parents' Experiences of Family-Centred Early Childhood Education
Supervisors: Heiskari Raija, Onkalo Päivi & Ylikauma Pirjo
Term and year when the thesis was submitted: autumn 2011
Number of pages: 60 and 14 appendices

The aim of this study was to describe the experiences that parents had of family-centred early childhood education. The study was carried out as a qualitative research. The material was collected by three theme interviews. The material was analyzed using the method of theory-guided content analysis.

The results of our study showed that families have different experiences about family-centred work. Family-centred work was divided by division of information and responsibility, respect for the expertise of the family, for hearing of the opinion of parents and to pay attention to the welfare of the whole family. The parents were satisfied with the division of the information and the responsibility.

The parents were also satisfied with the workers' way of paying attention to the welfare of the whole family. The parents liked the workers' way of setting targets which support the everyday life of the family. The developing challenges joined in to respecting for the expertise of the family and for hearing of the opinion of parents. The challenges in listening the opinion of the parents were caused mainly by the day care's lack of resources. The parents hoped of the support from the workers for the searching of services for.

Keywords: Family-centered, early childhood special education, ecocultural theory, cooperation

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ	3
ABSTRACT	4
JOHDANTO	7
1 OPINNÄYTETYÖHANKKEEN TAUSTA.....	9
2 PERHELÄHTÖINEN VARHAISERITYISKASVATUS.....	10
2.1 Ekokulttuurinen näkökulma.....	10
2.2 Varhaiserityiskasvatus	15
2.3 Perhelähtöisyys	20
3 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA – TEHTÄVÄT.....	26
3.1 Tutkimustehtävät	26
3.2 Omat oppimistavoitteet.....	26
4 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN	28
4.1 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat.....	28
4.2 Tutkimusmenetelmä	29
4.3 Tutkimusaineiston keruu ja kohdejoukko.....	30
4.4 Tutkimusaineiston analysointi	32
5 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS	34
6 TUTKIMUKSEN ETIIKKA.....	37
7 PERHELÄHTÖISYYDEN TOTEUTUMINEN JA KEHITTÄMINEN VARHAISERITYISKASVATUKSESSA.....	39
7.1 Tiedon ja vastuun jakaminen	39
7.2 Perheen asiantuntijuuden kunnioittaminen.....	42
7.3 Koko perheen hyvinvoinnin huomioiminen	45
7.4 Vanhempien mielipiteiden kuuleminen	47
8 JOHTOPÄÄTÖKSET	49
9 POHDINTA	53
LÄHTEET	56
LIITTEET	62
Liite 1.	62
Liite 2	65
Liite 3	68

Liite 4	70
Liite 5	71
Liite 6	74
Liite 7	75

JOHDANTO

Nykyisin perhelähtöisyys on yksi keskeinen tavoite varhaiskasvatuspalveluiden toteuttamisessa. Varhaiserityiskasvatuksessa perhelähtöisellä työllä pyritään lapsen kuntoutuksen tukemiseen. Tavoitteena on perheen arjen sujuminen ja lapsen kehitystä tukeva arki lapsen kotona ja päivähoitossa. Perhelähtöinen työ vaatii riittävästi tietoa lapsen kasvuympäristöstä, kodista ja kodin periaatteista. Ilman riittävästi tietoa lapsen kasvuympäristöstä ei lasta voida auttaa riittävästi. Lasta koskevia suunnitelmia tehdessä tarvitaan vanhempien asiantuntijuutta. Perhelähtöisyys toteutuu käytännössä, kun vanhemmat osallistuvat itse määrittämällään tavalla lapsen arviointiin sekä palveluiden suunnitteluun ja toteutukseen (Määttä 2001a, 97,109).

Perhelähtöisen työn toteuttamisessa hyödynnetään kasvatuskumppanuutta. Kasvatuskumppanuuden käsite on vakiintunut varhaiskasvatuksessa tarkoittamaan yhteistyötä vanhempien kanssa (Määttä & Rantala 2010,130). Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö vaatii ekokulttuurisen teorian mukaan toiminnan lähtemistä perheen tarpeista ja näkemysistä, eli perhelähtöisyyttä. (Määttä 2001b, 28). Yhteistyön alussa on tärkeää käydä yhteisesti läpi ajatukset, odotukset ja mielikuvat siitä, miten yhteistyötä aletaan tehdä (Pihlaja 2001,19). Vanhempien asiantuntijuus lapsensa taidoista ja tuen tarpeista sekä vanhempien tehtävä toimia lapsensa kasvattajana ja kuntouttajana yhdistetään ammattilaisten osaamiseen. Yhteistyömalli perustuu tasavertaiseen kumppanuuteen, jossa pyritään yhdessä muokkaamaan päivähoiton ja kodin arki lapsen kehitystä tukevaksi rutiineiksi. Tasavertaisessa kumppanuudessa sitoudutaan yhteisesti turvaamaan lapsen kehitys ja kunnioittamaan erilaisia näkemyksiä. Ekokulttuurisessa teoriassa pidetään tärkeämpänä lapsen arkirutiineihin vaikuttamista päivähoitossa ja kotona kuin erillisiin kuntoutusohjelmiin tai terapioihin keskittymistä (Määttä 2001b, 28.). Ekokulttuurisessa teoriassa pyritään selvittämään lapsen perheen perhekulttuuri, jonka mukaan muodostuvat perheen arkipäivän rutiinit ja toimintatavat (Määttä 2001a, 89). Tuntemalla nämä perheen rutiinit ja toimintatavat, pystytään lapsen kuntoutus suunnittelemaan yhdessä vanhempien kanssa mahdollisimman toimivaksi.

Tutkimuksemme kuuluu Lapsen ja nuoren hyvän kuntoutuksen toteutuminen palveluverkostossa 2007–2011 hankkeeseen. Tutkimuksemme on yksi Oulun osaprojektiin

kuuluvista opinnäytetöistä, joiden tarkoituksena on löytää uusia toimintatapoja ja tietoa, jotka lisäävät perheiden ja asiantuntijoiden välistä yhteistoimintaa, tukevat ja kehittävät kuntien kasvatuksellisten tukitoimien järjestämistä, vähentävät perheiden kokemaa kuormitusta sekä takaavat yhdessä kuntoutuksen toteutumisen alueellisesti ja valtakunnallisesti (Veijola 13.10.2010, keskustelu). Tutkimuksemme tarkoituksena on kuvailla vanhempien kokemuksia perhelähtöisestä toiminnasta päivähoidon varhaiserityiskasvatuksessa. Tutkimuksemme tavoitteena on lisätä perheiden ja asiantuntijoiden välistä tietoa varhaiserityiskasvatuksesta.

Tutkimustehtävänämmä on kuvailla, millaisia kokemuksia vanhemmilla on perhelähtöisyyden toteutumisesta päivähoiton varhaiserityiskasvatuksessa ja miten vanhemmat kehittävät perhelähtöisyyden toteutumista varhaiserityiskasvatuksessa. Viitekehyksessä perehdymme ekokulttuuriseen teoriaan, varhaiserityiskasvatukseen ja perhelähtöisyyteen. Tutkimuksemme on laadullinen tutkimus, jonka taustalla on fenomenologishermeneuttinen tieteenfilosofia. Toteutimme tutkimuksen puolistrukturoidulla teema-haastattelulla. Tutkimukseen osallistui kolme Oulun seudun alueella asuvaa perhettä, jotka käyttävät varhaiserityiskasvatustalveta. Analysoimme aineiston teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä.

Tutkimuksesta saatua tietoa hyödynnetään Lapsen ja nuoren hyvän kuntoutuksen toteutuminen palveluverkostossa 2007–2011 hankkeen loputtua. Vanhempien kokemuksia perhelähtöisyyden toteutumisesta voidaan hyödyntää varhaiserityiskasvatuksen kehittämistyössä sekä lisätä perheiden ja asiantuntijoiden välistä tietoa varhaiserityiskasvatuksesta toteutumisesta. Päivähoiton varhaiserityiskasvatus onkin ajankohtainen kehittämisalue päivähoitojärjestelmässämme. Kehittämisalueena ovat lapsen kohtaama arki sekä varhaiserityiskasvatuksen kehittäminen kuntatasolla osana palveluiden kokonaisuutta (Pihjala&Kontu 2001, 3). Lisäksi meille tutkijoille tutkimuksesta saatu tieto kehittää ammattitaitoamme ja tietämystä perhelähtöisen varhaiserityiskasvatuksen toteutumisesta. Tutkimuksessa saatuja tuloksia voimme hyödyntää tulevina lastentarhaopettajina työssämme sekä kehittää työskentelyämme perhelähtöisemmäksi.

1 OPINNÄYTETYÖHANKKEEN TAUSTA

Tutkimuksemme kuuluu Lapsen ja nuoren hyvän kuntoutuksen toteutuminen palveluverkostossa 2007–2011 hankkeeseen. Hanke on jatkoa Lapsen ja nuoren hyvä kuntoutus-projektille, joka toteutettiin vuosina 2002–2005. Ensimmäisen projektin aikana on kehitetty malli, jonka perusteella on määritelty kuntoutuksen tärkeät arvot ja muovattu ohjeita ja ehdotuksia kuntoutuksen järjestämiseksi organisaatioissa. Malli korostaa perheiden yksilöllisyyttä, yhdessä suunnittelua, tasapainoisen arjen sujumisen myös taloudellisesti ja huomioi paikallisten toimijoiden hyödyntämisen. Lasten ja nuorten kuntoutuksen yhteisiksi piirteiksi on projektissa määritelty palveluohjaus, yhteistoiminta, kuntoutuksen oikea kohdentuminen lapsen ympäristöön ja arkeen sekä varhainen kuntoutuksen aloittaminen. Lapsen ja nuoren hyvä kuntoutus -projektin johtopäätöksenä on kehittämistarve, joka keskittyy suunnitelmien tekoon sekä suunnitteluprosessien käynnistämiseen paikallisesti ja perheen yksilöllisen sekä integroidun suunnitelman muodostamiseen perheen näkökulmasta. Jatkohankkeen tarkoituksena on edistää kehittämistarpeiden periaatteiden käytäntöön saattaminen. (Vajaaliikkeisten Kunto ry. 2007.)

Oulun seudun ammattikorkeakoulu on osallisena Oulun osaprojektissa, joka on Lapsen ja nuoren hyvä kuntoutuksen toteutuminen palveluverkostossa 2007–2011 hankkeen osahanke. Yliopettaja Arja Veijola vastaa ammattikorkeakoululla Oulun osaprojektista, jossa toteutetaan useita opinnäytetöitä eri koulutusohjelmista. Opinnäytetöiden tarkoituksena on löytää uusia toimintatapoja ja tietoa, jotka lisäävät perheiden ja asiantuntijoiden välistä yhteistoimintaa, tukevat ja kehittävät kuntien kasvatuksellisten tukitoimien järjestämistä, vähentävät perheiden kokemaa kuormitusta sekä takaavat yhdessä kuntoutuksen toteutumisen alueellisesti ja valtakunnallisesti. Näitä hankkeita rahoittaa Raha-automaattiyhdistys. (Veijola 13.10.2010, keskustelu.) Meidän tutkimuksemme tavoitteena on lisätä perheiden ja asiantuntijoiden välistä tietoa varhaiserityiskasvatuksesta. Vanhempien kokemuksia kuvailemalla mahdollistetaan päivähoidon merkityksen ymmärtäminen lapsen kuntoutumisen ja perheen hyvinvoinnin tukemisessa. Tutkimuksemme on ainoa työ tässä hankkeessa, joka kuuluu päivähoidon sektorille palvelujärjestelmässä. Koska lapsi viettää päivähoidossa suuren osan arjestaan, päivähoidon vaikutus lapsen kehitykselle on merkittävä. Tämä näkemys perustuu ekokulttuuriseen teoriaan, joka on keskeinen osa hankkeen ja oman työmme viitekehystä.

2 PERHELÄHTÖINEN VARHAISERITYISKASVATUS

2.1 Ekokulttuurinen näkökulma

Ekokulttuurisen teorian on kehittänyt Los Angelesin yliopiston CHILD-tutkijaryhmä parikymmentä vuotta sitten. Teorian perustana on 1970-luvulla John ja Beatrice Whittingin kehittämä psykokulttuurinen malli, jossa perheet nähdään oman elämänsä ja ulkoisten olosuhteiden aktiivisina subjekteina. (Määttä 2001, 78 – 79.) Veijola viittaa Galimmoreen ym 1989, joiden mukaan ekokulttuurinen teoria syntyi tutkittaessa sitä, miten kehityksessään viivästyneiden lasten perheet järjestivät arkirutiininsa. (Veijola 2004, 26.) Ekokulttuurinen teoria täydentää ja laajentaa muita ekologisia lähestymistapoja. Yhteistä näille eri lähestymistavoille on näkemys ympäristön merkityksestä perheelle.

Ekologisessa teoriassa yksilön ja ympäristön välistä vuorovaikutusta tarkastellaan neljällä eri tasolla, joita ovat mikro-, meso-, ekso- ja makrosysteemi. Nämä tasot vaikuttavat suoraan tai välillisesti perheen arkeen. Mikrosysteemiin kuuluvat keskeisesti lapsi ja perhe sekä heidän päivittäiset rutiininsa. Mesosysteemi muodostuu perheen sosiaalisista suhteista, joita ovat esimerkiksi sukulaiset, ystävät, päivähoito ja erityistä tukea tarvitsevalle lapselle myös kuntouttavat viranomaiset. Eksosysteemissä lapsen kehitykseen vaikuttaa välillisesti vanhempien työolot ja yhteiskunnan tukijärjestelmät. Lapselle keskeisiä asioita ovat järjestelyjen ja järjestelmien joustavuus, laatu ja määrä. Makrosysteemi muodostuu yhteiskunnan tasolla tietyn kulttuurin, alakulttuurin tai muun laajemman sosiaalisen kontekstin kokonaisuudesta. Tähän yhteiskunnalliseen systeemiin vaikuttavat kulttuuriset, materiaaliset ja ideologiset järjestelmät. Nämä järjestelmät tulevat käytännössä näkyviksi perheelle sosiaali- ja terveyspolitiikassa sekä perhe- ja vammaispoliittisessa päätöksenteossa. Poliittisessa päätöksenteossa määritellään tuet ja palvelut, joihin perhe on oikeutettu. Perheille tarjottaviin palveluihin vaikuttaa vastuuviranomaisten tekemät arvioinnit perheiden palvelutarpeista. Perheitä tarkastellaan osana laajempaa yhteiskunnallista systeemiä, jonka tekijät ovat perheelle joko voimavaroja tai rajoituksia. (Männistö 1994, 2–3; Bronfenbrenner 2002, 266, Euroopan neuvoston vammaispoliittinen ohjelma 2006, 66.)

Ekologinen teoria ei määritä sitä, kuinka eri tasot vaikuttavat toisiinsa. Ekokulttuurinen teoria täydentää ekologista teoriaa tarkentamalla eri toimintatasojen välistä vuorovaikutusta, jotta voidaan luoda käytännön edellytyksiä lapsen ja perheen elämän kehitykselle. Teorian mukaan vanhempien hyvinvoinnilla, perheen arjen sujumisella ja lapsen kehityksellä on kiinteä yhteys toisiinsa. Lapsen kehityksen perustan muodostavat arjen moninaiset toimintatilanteet kotona ja päivähoidossa. Rantala & Määttä viittaavat Bernheimeriin & Weisneriin (2007), joiden mukaan lapsi toimii näissä tilanteissa aktiivisesti ja oppii uusia taitoja vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Vuorovaikutustilanteet voivat olla myös suunniteltuja ja tavoitteellisia toimintatilanteita, mutta lapsi oppii monia asioita myös arjen toiminnoissa huolimatta virallisista suunnitelmista ja opetus-tuokioista. Ekokulttuurisen teorian näkemys lapsen oppimisesta perustuu Vygotskyn ajatuksiin lapsen kehityksestä. Hänen mukaansa lapsen kehitys on enemmänkin sosiaalista ja kulttuurista kuin yksilöllistä, jolloin lapsen kanssa toimivilla aikuisilla ja muilla lapsilla on keskeinen rooli lapsen kehityksen tukemisessa. (Määttä & Rantala 2010, 53–57.) Tutkimuksessamme kuvaillaan vanhempien kokemuksia päivähoidon ja kodin välisestä vuorovaikutuksesta, jonka avulla luodaan edellytyksiä arjen sujumiselle sekä perheen ja lapsen hyvinvoinnille. Lapsi viettää päivähoidossa suuren osan arjestaan, jolloin päivähoidolla on merkittävä asema lapsen kehityksen tukijana ja erityistä tukea tarvitsevan lapsen kohdalla myös kuntoutuksen toteuttajana. Tutkimuksessamme korostuu näin ekokulttuurisen teorian keskeinen ajatus lapsen kehityksen, perheen arjen sujumisen ja vanhempien hyvinvoinnin vaikutuksista toisiinsa.

Ekokulttuurinen teoria määrittelee ekokulttuurisen ympäristön, jolla tarkoitetaan perheen voimavarojen ja toimintatapojen kokonaisuutta ja sen ymmärtämistä. Perheen ekokulttuurisen ympäristön muodostumiseen vaikuttavat perheen ja yhteiskunnan taloudelliset, materiaaliset ja kulttuuriset tekijät. Nämä tekijät ohjaavat perheen arkielämää ja sen ymmärtämistä. Perheen arjen muodostumiseen vaikuttavat esimerkiksi terveydenhuollon ja kasvatuspalveluiden saatavuus, lastenhoidon järjestäminen, kodin ja asuinympäristön tarkoituksenmukaisuus sekä vanhemmuuden tiedonlähteet. Perheen käyttämien palveluiden tulee teorian mukaan olla perheen tarpeita vastaavia ja ne tulee toteuttaa kokonaisvaltaisesti yhteistyössä eri alojen ammattilaisten ja perheen kanssa. Ekokulttuurisen ympäristön alueet voidaan jakaa perheen ulkoisiksi ja sisäisiksi osa-alueiksi. Ulkopuolisia osa-alueita ovat muun muassa julkiset palvelut ja tiedonlähteet. Perheen sisäisiksi osa-alueiksi voidaan käsittää esimerkiksi kotitöiden jakaminen, lasten

kaverisuhteet ja vanhempien roolit. Perheiden osa-alueille antamaan merkitykseen vaikuttaa esimerkiksi se, kuinka yhteiskunta resurssoi lapsiperheisiin ja millä tavalla tämä resurssointi vaikuttaa perheen arjen sujuvuuteen. (Määttä 2001, 78–82; Määttä & Rantala 2010, 53–57.)

Ekokulttuurinen teoria lähtee oletuksesta, jossa ekologiset vaikutukset välittyvät perheen päivittäisiin rutiineihin. Näillä ekologisilla vaikutuksilla tarkoitetaan perheen koko elämänpiiriä sekä yhteiskunnan sen hetkistä tilaa. Perheiden toimintaa arvioidaan ekologisten vaikutusten kautta osana laajempaa yhteiskunnallista kontekstia. Ekologisten vaikutusten ymmärtämisessä käytetään käsitettä akkomodaatio, joka tarkoittaa perheen toimintakulttuurin järjestämistä ekokulttuurisen ympäristön eri osa-alueilla. Lapsen kehitykseen voi liittyä asioista, joiden takia perheen täytyy muuttaa päivittäisiä toimintatapojaan. Kodin arki akkomodoidaan eli muokataan lapsen kehityksen vaatimien muutosten mukaisesti. Vanhemmat voivat esimerkiksi vaihtaa asuntoa, työpaikkaa tai päivittäisiä aikatauluja lapsen kehityksen turvaamiseksi. Akkomodaatio tarkoittaa siis niitä muutoksia, joita vanhemmat ovat valmiita tekemään ylläpitääkseen arjen sujuvuutta. Perheet eivät vain passiivisesti mukaudu uusiin vaatimuksiin vaan toimimalla proaktiivisesti he voivat itse vaikuttaa siihen, minkä merkityksen eri tekijät saavat heidän perheessään. Arkeen vaikuttavat tekijät voivat muodostua perheelle joko voimavaroiksi tai rajoituksiksi sen mukaan mitä ne perheelle merkitsevät. (Määttä 2001, 81 – 82, 87; Määttä & Rantala 2010, 57–59.) Tutkimuksemme keskittyy yhteen ekokulttuurisen ympäristön ulkoiseen osa-alueeseen eli päivähoitoon. Päivähoidon muodostumiseen perheelle joko voimavaraksi tai rajoitukseksi vaikuttaa merkittävästi se, millaista yhteistyö kodin ja päivähoiton välillä on. Parhaimmillaan päivähoito tukee perheen akkomodaatiota eli muutosprosessia erityistä tukea tarvitsevan lapsen kuntoutuksen tukemiseksi.

Paula Määttä on muokannut Dianne ja Philip Fergusonin sekä Jon ja Rosalyn Darlingin pohjalta suhteellisen tasapainon mallin. Malli kuvaa perheen muutosprosessia sekä yhteistyötä ammattilaisten ja palvelujärjestelmän kanssa. Mallin avulla puretaan perheen tilanteiden ja tarpeiden muospaineita ja –vaiheita. (Määttä 2001, 54, 62, 64.) Suhteellisen tasapainon malli auttaa kartoittamaan, kuinka palvelujärjestelmä vastaa perheen tarpeisiin ja vallitseviin tilanteisiin. Tyydyttävässä ratkaisussa perhe saa avun ja on tyytyväinen saamaansa tukeen ja palveluun. Epätydyttävässä ratkaisussa perhe ei ole saa-

nut riittävää tukea, tietoa tai asianmukaista palvelua. Siitä seuraa turhautumista ja uupumista. Tulee kuitenkin muistaa, että molemmissa ratkaisuihin tapahtuu muutoksia ja lopulliseen tasapainoon ei päästä, koska perheen elämäntilanteet ja tarpeet muuttuvat. Tilanteen muuttuessa avun hakeminen alkaa alusta ja perhe hakeutuu uudelleen etsimään suhteellista tasapainoa. Mitä enemmän vanhemmat tuntevat hallitsevansa elämäänsä, sitä vähemmän he tuntevat stressiä. Suhteellisen tasapainon löytyttyä vanhemmilla ovat paremmat tuntemukset omista voimavaroistaan. Tyytymättömät vanhemmat jatkavat avun hakemista muualta, koska palvelujärjestelmän ilmapiiri vie toivon tai he toivovat erilaista kohtelua kuten konkreettisempia ohjeita kotiin. (Määttä 2001, 62 – 64, 71 – 72.)

Ekokulttuuriseen teoriaan liittyy vahvasti perhekulttuuri, joka ohjaa perheen päivittäisiä rutiineja. Näitä rutiineja ohjaavat vanhempien käsitykset ja uskomukset siitä, mitä hyvään vanhemmuuteen kuuluu. Perhekulttuuri välittyy osittain jatkumona sukupolvelta toiselle, muodostaen kuitenkin aina ainutlaatuisen kokonaisuuden. Perhekulttuuriin liittyy muun muassa asenteet vammaisuudesta, poikkeavuudesta, lasten kasvatuksesta, perheen sisäisistä rooleista, muutosten mahdollisuuksista ja ulkoisesta avusta. Perhekulttuuriin liittyy yhtenä osana kasvatuskäytännöt, jotka ovat osa perheen asiantuntijuutta. Perhe esimerkiksi tietää, kuinka kotona toteutetaan lapsen ruokailu ja muut perushoitotilanteet. Kasvatuskäytäntöjen tunteminen on osa perheen asiantuntijuutta. (Määttä 2001, 82 – 83.)

Perheen kanssa toimivien työntekijöiden on tärkeää tuntea perhekulttuuri niiltä osin, jotka liittyvät lasten kasvatukseen. Työntekijöiden on hyvä esimerkiksi tietää, millaista ruokaa lapsi syö, milloin syödään ja minkälaisia ruokailutapoja perheellä on. Perhekulttuuriin tutustumisen avulla työntekijät pystyvät paremmin ymmärtämään sitä, miten vanhemmat ajattelevat ja toimivat. Työntekijöiden tulee kuunnella perhettä niin, että perhe on osa perhekulttuurinsa arviointia. Perhe valitsee omista lähtökohdistaan ne muutoksen alueet, jotka kokevat merkityksellisiksi ja mahdollisiksi. Ammattilaisten kohdalla merkityksellistä on, että he arvostavat perheen omia arvoja ja painotuksia ekokulttuurisen ympäristön piirteiden näkökulmasta. Työntekijän tulisi arvioinneissaan ja ohjeissaan huomioida perhe niin, etteivät ohjeet vaikuta perheen tasapainoa heikentävästi. Työntekijöiden ehdotukset esimerkiksi isän osallistumisesta kasvatukseen voivat

olla hyödyttömiä perheen arjen sujuvuudelle, mikäli perhe ei itse koe niitä merkitykselliseksi oman arkensa sujuvuuden kannalta. (Määttä 2001, 82 – 83, 87–92.)

Ekokulttuurinen teoria korostaa arjen toimintatilanteita ja niiden merkitystä lapsen kehitykselle. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen kohdalla ollaan usein huolissaan lapsen toimintaympäristöjen laadusta. Näitä ovat tilanteet, joissa lapsi toimii ja on vuorovaikutuksessa toisiin ihmisiin. Nämä toiminta- ja vuorovaikutustilanteet ovat lapsen kasvualusta ja muodostavat samalla lapsen päivittäiset rutiinit. Päivittäisissä rutiineissa lapsi osallistuu toimintaan, jäljittelee ja tekee tehtäviä. Näissä arjen tilanteissa lapsi oppii ja kehittyy. Arkeen voi kuulua myös tavoitteellisia toimintatilanteita. Ekokulttuurisen teorian näkökulman mukaan on hyvä arvioida lapsen kasvuympäristöä, miettiä sitä ketkä ovat läsnä ja mitkä ovat heidän arvonsa ja päämääränsä. Lisäksi tulee miettiä mitä tehdään ja miksi sekä mitkä asiat ohjaavat toimintaa. Lapsen toiminta- ja vuorovaikutustilanteet tapahtuvat pääasiassa lapsen kotona. Kotona käytettävät säännöt ja tavat toimia määrittävät lapsen kehitystä. Lapsen arjen tuntemuksesta muodostuu vanhempien asiantuntijuus. (Määttä 2001, 79–81; Määttä & Rantala 2010, 53–54.)

Kuntoutuksessa tulisi huomioida lapsen toimintaympäristöjen laatu. Lapsen koko elämä on kuntoutuksen työkenttänä, mutta lapsen koko elämä ei ole kuntoutusta. Kuntoutuksessa tulisi välttää yksilöterapiaa ja suunnata toimintahetket yhteisterapioihin. Kuntoutuksen pääpaino tulisi olla vuorovaikutuksellisessa toiminnassa, joka on mielekästä lapselle. Kuntoutuksen ollessa mielekästä lapselle, se vaikuttaa positiivisesti perheen hyvinvointiin. Perheen voimavarat vaikuttavat lapsen vuorovaikutusympäristön laatuun. Voimavarat vaikuttavat siihen, kuinka kuntoutus rakennetaan perheen vahvuuksia ja toimintakykyä hyödyntäen. Kuntoutuksen taustalla tulee nähdä perheen perhekulttuuri, perheen dynamiikka ja toimintatavat. Perhe osallistuu toimintakykynsä mukaan lapsen kuntoutukseen. Vanhempien mukaan kuntoutuksesta saadaan parhaat tulokset arjen toiminnan yhteydessä toteutettavalla ohjauksella. Kuntoutusta ohjaava yleinen tavoite onkin, että perhe selviytyy arjestaan. (Koivikko & Sipari 2006, 104 – 105, 114–115.)

2.2 Varhaiserityiskasvatus

Varhaiskasvatus määritellään pienten lasten eri elämänpiireissä tapahtuvaksi kasvatukselliseksi vuorovaikutukseksi, jolla edistetään lapsen tervettä kasvua, kehitystä sekä oppimista. Yhteiskunta valvoo ja järjestää varhaiskasvatusta, joka koostuu hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuudesta. Varhaiskasvatuspalvelut kuuluvat yhteiskunnan lapsiperheille tarjoamaan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmään. Varhaiskasvatuspalvelut toimivat kuntouttavana ja huolta pitävänä tahona yhteistyössä vanhempien kanssa tukien samalla vanhempia heidän kasvatustehtävässä. Varhaiskasvatus- ja päivähoitopalvelut muodostavat kodin ohella keskeisen kehitysympäristön ja yhteisön lapsen elämässä. Päivähoidossa havaittuun lapsen erityisen tuen tarpeeseen vastataan kasvatuksellisin ja kuntoutuksellisin keinoin. Varhaiskasvatuksen järjestämistä säätelee laki lasten päivähoidosta, jonka mukaan kunnan tulee järjestää erityistä tukea tarvitsevan lapsen päivähoito lapsen tarpeita vastaavaksi. (Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36 2:11 §; Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002, 9; Sosiaaliportti 2011.)

Päivähoidossa lapsen tukeminen on yleensä liitetty erityispäivähoitoon. Erityispäivähoidon määrittely ei kuitenkaan ole enää riittävän kattava, koska lasten tuen tarve on moninaistunut ja lisääntynyt, jolloin tuen tarve ei liity vain erityispalveluun. Erityispäivähoito on edelleen osa palvelujärjestelmää, mutta varhaiskasvatuksessa käytetään nykyisin käsitteitä erityinen tuki ja varhainen puuttuminen. (Heinämäki 2005, 8.) Nykyisin käytetään myös varhaiserityiskasvatuksen määritelmää. Varhaiserityiskasvatuksella tarkoitetaan erityistä tukea tarvitsevan lapsen yksilölliset tarpeet huomioivaa kasvatusta, jossa lapsen tuen tarpeeseen vastataan erityispedagogisin keinoin. Varhaiserityiskasvatus on käsitteenä inklusiivinen, jolloin varhaiskasvatukseen sisällytetään lapsen erityisen tuen tarpeeseen vastaaminen. Varhaiserityiskasvatusta voidaan kutsua päivähoidon kuntoutukseksi, joka Kovasen (2004) mukaan sisältyy lapsen oppimiseen ja oppimaan ohjaamiseen. (Neitola 2009, 7; Koivikko & Sipari 2006, 31; Pihlaja 2009, 35; Pihlaja & Kontu 2006, 3.)

Käsitteiden muuttumisen myötä myös ajattelu- ja toimintatapa ovat muuttuneet. Lapsi voi saada erityistä tukea, vaikka hän ei olisikaan erityispäivähoidossa toisin kuin päivä-

hoidon alkuvaiheissa 1970-luvulla. Tällöin päivähoito toteutettiin segregaatina eli erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevat lapset sijoitettiin omiin ryhmiinsä erityispäiväkoteihin, joissa kaikki ryhmät olivat erityisryhmiä. Vuoden 2002 Varhaiskasvatuksen valtakunnallisissa linjauksissa todetaan, että lapsen tarvitsema erityinen tuki järjestetään mahdollisuuksien mukaan tavallisten varhaiskasvatuspalveluiden yhteydessä. (Heinämäki 2005, 9; Viitala 2004, 132 Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista 2002, 17.)

Varhaiserityiskasvatus toteutetaan yleisimmin yksilöintegraationa. Tämä tarkoittaa sitä, että erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitseva lapsi sijoitetaan tavalliseen päiväkotiin. Varhaiserityiskasvatusta voidaan toteuttaa myös integroituna erityisryhmänä, jolloin ryhmään kuuluu vammattomia ja samaan vammaryhmään kuuluvia lapsia. Integroidussa erityisryhmässä henkilökuntaan kuuluu erityislastentarhanopettaja sekä muita erityistyöntekijöitä, kuten puhe- ja fysioterapeutteja sekä avustajia. Integroidun erityisryhmän kooksi on määritelty 12 lasta, joista 5 on erityistä tukea tarvitsevia. Pieni päivähoitoryhmä mahdollistaa lasten yksilöllisen kuntoutuksen ja kohtaamisen varhaiserityiskasvatuksessa. Tavalliseen päiväkotiin voidaan myös integroida omana ryhmänään erityistä tukea tarvitsevia lapsia, joilla kaikilla on runsaasti erityisen tuen tarvetta. Ryhmissä on mahdollisuus toteuttaa lapsen omia erityisterapianmuotoja, joita ovat fysio-, puhe-, toiminta- ja erilaiset psykoterapiat. Ryhmän suurin sallittu koko on kahdeksan lasta. (Heinämäki 2004, 60, 62; Pihlaja 2004, 112–113, 228–229; Viitala 2006, 15–16.) Integraatio voidaan toteuttaa kolmella eri tavalla, joita ovat fyysinen -, toiminnallinen - ja sosiaalinen integraatio. Fyysisessä integraatiossa erityisryhmä tai erityistä tukea tarvitseva lapsi on sijoitettu tavalliseen päiväkotiin. Toiminnallisessa integraatiossa tehdään suunniteltua yhteistyötä, toimitaan yhdessä sekä käytetään samoja resursseja muun päiväkodin kanssa. Sosiaalisessa integraatiossa mahdollistetaan myönteiset sosiaaliset suhteet ja edistetään hyväksyvää sosiaalista kanssakäymistä tavallisten ja erityislasten välillä. Sosiaalinen integraatio on perusta yhteiskunnalliselle integraatiolle, jonka tarkoituksena on luoda tasavertainen mahdollisuus vaikuttaa yksilön omaan elämään. Lapsen hoito lähipäiväkodissa, tavallisessa ryhmässä voidaan käsittää inklusioksi, jossa päivähoito mukautuu lapsen mukaan eikä lapsi päivähoidon mukaan. Viitala viittaa Guralnickiin (2001) ja Diamond & Innesiin (2001), joiden mukaan inklusion pääperiaatteena on lapsen yksilöllisten tarpeiden huomioiminen siten, että hän joutuu mahdollisimman vähän erilleen muusta ryhmästä. Tällöin esimerkiksi lapsen tarvitsemia terapioita ei toteu-

teta yksilöterapiaina vaan terapia toteutuu ryhmän arkitoimintojen yhteydessä. (Viitala 2004, 132–133, 136–137.)

Varhaiserityiskasvatukseen osallistuakseen erityistä tukea tarvitsevilla lapsella tulee olla asiantuntijan lausunto erityisen tuen tarpeesta. Erityistä tukea tarvitsevilla lapsella tarkoitetaan lasta, jolla on tarve erityiseen hoitoon ja kasvatukseen. (Asetus lasten päivähoidosta 16.3.1973/239 2§.) Tuen tarpeet voivat esiintyä tiedollisen, taidollisen, fyysisen, sosiaalisen ja tunne-elämän osa-alueilla. Lisäksi tuen tarvetta voi esiintyä silloin, kun lapsen kasvuolosuhteet ovat riittämättömät eivätkä ne tue lapsen kasvua ja kehitystä. Nämä tarpeet tulisi tunnistaa mahdollisimman varhain. Varhaiskasvatuksessa varhainen tukeminen tarkoittaa lapsen varhaisvuosien tukemista ja mahdollisimman varhain aloitettuja tukitoimia. Varhaiseen tukemiseen liittyy ennaltaehkäisevä näkökulma, jolla pyritään ehkäisemään lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyviä riskitekijöitä. Tämä edellyttää lapsen tuntemista ja yksilöllistä tukemista päivittäisissä toiminnoissa. Varhaiseen tukemiseen kuuluu myös työyhteisön toiminnan, kasvatusympäristön sekä tuen tarpeen jatkuva arvioiminen ja kehittäminen. Varhaisen tuen järjestämisessä erityispedagoginen tieto ja osaaminen ohjaavat päivittäisen toiminnan, ympäristön ja toimintatapojen suunnittelua sekä arviointia. Työntekijöiden perusosaamisesta, erityispedagogiikasta ja varhaisesta tukemisesta muodostuu erityinen tuki. Erityinen tuki on suunnitelmallista ja yksilöllistä lapsen tukemista yhteistyössä muiden lapsen tukipalveluiden kanssa. Lapsen varhaisella tukemisella voidaan ehkäistä monien lisäongelmien muodostumista, kun alkuperäiseen huolenaiheeseen puututaan varhain. Pienen lapsen tukemisessa pienillä muutoksilla voidaan ehkäistä myöhempien vuosien monitahoisia ja pitkäkestoisia tukitoimia. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 31- 32, 35; Heinämäki 2004, 23; Heinämäki 2005, 8-11.)

Ammattilainen ja vanhempi havainnoivat lapsen tuen tarpeen lapsen arjessa, jonka jälkeen pyritään yhdessä arvioimaan kokonaiskuvaa lapsen tuen tarpeesta, vahvuuksista ja mielenkiinnon kohteista. Arvioinnin jälkeen tehdään yhdessä kirjallinen sopimus siitä, kuinka jatkossa toimitaan. Arvioinnissa tulee huomioida, että lapsen tuen tarve voi olla ohimenevä vaihe lapsen elämässä ja kehityksessä. Käytännössä tuen tarpeen havaitseminen ei aina johda lääketieteellisen kuntoutuksen aloittamiseen, vaan kuntoutuksen tarve voi olla pedagogisen tai sosiaalisen kuntoutuksen alueella. Lapsen tarvitsemaa tukea voidaan tarkastella itsenäisyyden, omatoimisuuden, kommunikoinnin, liikkumisen,

oppimisen sekä sosiaalisen vuorovaikutuksen alueilla. Tuen tarpeen arvioinnin tulee olla moniulotteista, jolloin otetaan huomioon ympäristön vaikutus lapsen toimintaan eri tilanteissa ja kehitysvaiheissa. (Heinämäki 2005, 44; Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003, 31- 33, 35; Heinämäki 2004, 23; Heinämäki 2005, 8-11.)

Varhaiserityiskasvatus vaikuttaa oppimisympäristöihin niin, että lapsella on mahdollisuus kehittyä ja oppia yksilöllisin tavoin yhteisessä ympäristössä. (Koivikko & Sipari 2006, 31; Pihlaja 2009, 35.) Fyysiseen oppimisympäristöön kuuluvat päivähoidon tilat, kuten nukkumis-, askartelu- ja ulkoilutilat sekä välineet ja materiaalit, jotka ovat lapsen saatavilla. Varhaiserityiskasvatuksessa strukturoidun ympäristön tavoitteena on kehittää ja tukea lapsen omatoimisuutta, joka lisää oman elämän hallinnan tunnetta. Käytännössä fyysinen ympäristö jäsentyy siten, että tarvikkeet ovat sijoiteltu niin matalalle, että lapsen on mahdollista valita itsenäisesti haluamansa tarvikkeet. Näistä välineistöistä lapsi voi valita kehitystehtävänsä mukaisia materiaaleja. Lapsen kohdalla aloitetaan yksinkertaisista ja konkreettisista toiminnallisista tehtävistä, joista siirrytään monimutkaisempiin toimintoihin. Toiminnallisten tehtävien tarkoituksena on tukea lapsen kehitystä kaikilla osa-alueilla. Varhaiserityiskasvatuksessa fyysisen oppimisympäristön lisäksi kiinnitetään huomiota psyykkiseen ympäristöön. Psyykkisellä ympäristöllä tarkoitetaan, lapsen ja aikuisen välistä sekä ryhmän aikuisten välistä vuorovaikutusta. Aikuisen antama palaute toimii lapsen kehityksen suuntaajana. Lapsi tuntee olonsa turvalliseksi, kun aikuinen havainnoi lasta ja vastaa hänen tarpeisiinsa osoittamalla kiintymystä ja hellyyttä. Psyykkiseen oppimisympäristöön kuuluu mahdollisuus tunteiden ja ristiriitojen ilmaisuun. Aikuinen vastaa ja ohjaa, kuinka tunteita ja ristiriitoja ilmaistaan ryhmässä. Psyykkisen oppimisympäristön muodostumiseen vaikuttaa lisäksi päivähoitoryhmän ryhmädynamiikka. Aikuisen vastuulla on ryhmän ilmapiirin muodostuminen suvaitseväiseksi ja turvalliseksi. (Suhonen 2006, 51 – 53; Kontu & Suhonen 2006, 27.)

Varhaiserityiskasvatuksessa lasta tuetaan päivähoidon arkitoiminnassa. Arkitoimissa tukemisen edellytyksenä on lapsen kannalta merkityksellisten kokemusten ja tilanteiden tarkastelu. Vanhempien kanssa keskustellaan lapsen vahvuuksista ja mielenkiinnon kohteista sekä pohditaan sitä, miten päivähoidossa voitaisiin tukea lapsen toimintaa hänelle ominaisella tavalla. Heinämäki viittaa Kovaseen (2003), jonka mukaan toimintaperustainen ohjaus tarkoittaa lasta tukevien toimintojen käyttämistä lapsen omassa ympäristössä tutuilla välineillä lasta kiinnostavissa tilanteissa. Tarkoituksena on opettaa lapselle

mielekkäitä taitoja ikäkauden ja lapsen kiinnostuksen kohteiden mukaisesti. Ennalta suunnitellun, tietyillä välineillä ja tietyssä tilassa tehtävän harjoittelun sijasta tunnustetaan arjessa tilanteita, joissa lapsella on mahdollisuus harjoitella taitoja omien aloitteiden ja mielenkiinnonkohteiden mukaan. Lapsen itse aloittamissa puuhissa lapsi on motivoitunut ja opittu taito siirtyy helpommin käyttöön myös muille toiminta-alueille. Ympäristön kyvyllä joustaa ja mukautua lapsen tarpeisiin on keskeinen merkitys lapsen arkitoimintojen tukemisessa. Toimintaperustainen ohjaus ei poissulje suunniteltua yksilöohjausta, vaan toimii harjoittelun tukena. Ennalta suunniteltu, aikuisen ohjaama harjoitus- ja ohjaustilanne on tarpeellinen esimerkiksi silloin, kun lapsen kuntoutus on strukturoitua ja harjoitteiden toistuvuus tärkeää. (Heinämäki 2005, 16, 44.)

Laki lasten päivähoidosta velvoittaa laatimaan kuntoutussuunnitelman jokaiselle erityistä hoitoa ja kasvatusta tarvitsevalle lapselle. (Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36 7a §). Varhaiserityiskasvatuksessa käytetään lapsikohtaista kuntoutussuunnitelmaa, jonka avulla toteutetaan lapsen kuntoutusta. Varhaiskasvatuksen suositusten (2005) ja Lasten ja nuorten hyvä kuntoutus teoksen (2006) mukaan päivähoiton kuntoutussuunnitelma tulee laatia siten, että se yhdistää kaikki tarvittavat suunnitelmat kuntoutuksesta, jolloin yksi kirjallinen suunnitelma riittää. (Koivikko & Sipari 2006, 143, 160; Pihlaja 2001, 127.) Kuntoutussuunnitelmassa suunnitellaan lapsen kasvatuksellista, sosiaalista, fyysistä, ja pedagogista ympäristöä, jossa kasvatuksellinen ympäristö määrittelee kasvatuksen sisällön ja menetelmät. Sosiaalista ympäristöä suunniteltaessa pohditaan päivähoiton ja kodin yhteisiä arvoja ja asenteita sekä suunnitelmassa huomioidaan fyysinen miljöö ja pedagogiat. Yhteistyössä perheen kanssa suunnitellaan ja sovitaan kirjallisesti vastuun jakamisesta, toimintakäytännöistä, tapaamisajankohdista ja tiedon jakamisperiaatteista. Kuntoutussuunnitelmassa tulee myös huomioida toimintasuunnitelma, jonka avulla tavoitteet saavutetaan. (Pihlaja 2001, 131.)

Kuntoutus- ja toimintasuunnitelman lähtökohtana tulee olla perhekulttuurin tunteminen. Ammattilaisten tulee tuntea perheen dynamiikka ja toimintatavat. Näiden lähtökohtien tulee olla lapsen kuntoutustyön taustalla ja tukea näin ollen perheen arjesta suoriutumista. Perhekulttuurin tunteminen helpottaa työskentelyä perheen kanssa, mutta kuntoutus on kuitenkin esisijaisesti lasta varten. Kuntoutus tapahtuu lapsen arjessa vuorovaikutuksellisenä toimintana, jonka tavoitteena on edistää lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Lapsuuden itseisarvo tulee muistaa, kun lasta kuntoutetaan arjen eri tilanteissa eikä kun-

toutus saa muodostua lapsen koko elämäksi. Kuntoutussuunnitelmaa tehdessä tulee huomioida myös moniammatillinen yhteistyö, joka on keskeinen osa lapsen kuntoutuksessa. Päivähoidon palveluissa yhteistyötä tehdään oman työyhteisön ja palvelusektorin sekä muiden sektoreiden kanssa. Moniammatillinen yhteistyö tulee huomioida suunnittelun, organisoinnin ja toteutuksen tasoilla. (Koivikko, Sipari 2006, 105, 108, 113 – 114; Heinämäki 2005, 72.)

Perheiden kanssa tehtävää yhteistyötä luonnehditaan usein termillä kasvatuskumppanuus, joka tarkoittaa vanhempien ja työntekijöiden sitoutumista lapsen kasvatukseen, opetuksen ja kehityksen tukemiseen. Kasvatuskumppanuudessa yhdistyvät vanhempien tietämys omasta lapsestaan sekä työntekijöiden ammatillinen tietämys. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005.) Kasvatuskumppanuuden taustalla on ajatus perhelähtöisyyden yhteistyömuodosta, jossa työntekijät kunnioittavat perheen tapaa elää ja asettaa tavoitteitaan itselleen ja lapselleen. (Määttä & Rantala 2010, 167). Perhelähtöinen työskentely perustuu ekokulttuuriselle teorialle, jonka mukaan perhe nähdään osana ympäristöään. Työntekijät toimivat perheen kanssa yhteistyössä huomioiden päivähoidon lisäksi myös perheen muut toimintaympäristöt, kuten kodin, koulun sekä vapaa-ajan toiminnot. (Määttä 2001, 78–83.)

2.3 Perhelähtöisyys

Perhelähtöisyydellä tarkoitetaan perheen aktiivisen ja keskeisen roolin kunnioittamista. Perheen aktiivinen rooli näkyy perheen oikeutena määrittellä osallistumisen asteensa ja tarvitsemansa palvelut. Perheen keskeinen rooli perhelähtöisyydessä on olla lapsensa asioiden asiantuntija ja pysyvin vaikuttaja lapsen elämässä. Kumppanuus ja valtaistuminen kuvaavat parhaiten perheiden yhteistyöasemaa perhelähtöisessä työssä, jossa perheet ja työntekijät toimivat avoimessa ja luottamuksellisessa vuorovaikutussuhteessa. Yhteistyö näkyy tiedon ja vastuun jakamisena, koko perheen hyvinvoinnin huomiomisena, perheen asiantuntijuuden kunnioittamisena ja vanhempien mielipiteen kuulemisena. Yhteistyön keskeinen tavoite on perheen selviytyminen arkielämän haasteista. Tavoitteen saavuttaminen lisää perheen hyvinvointia, jonka nähdään edistävän lapsen myönteistä kehitystä. Työntekijä tukee vanhempia tarjoamalla heille yksilöllisiä tarpeita

ja tavoitteita vastaavia palveluja, jotka tukevat arjesta selviytymistä. (Määttä & Rantala 2010, 156–157, 170–171, 181; Rantala 2004, 100–101; Määttä 1999, 99.)

Perhelähtöinen kumppanuus tarkoittaa perheen ja työntekijöiden kasvatusyhteistyötä lapsen hoidossa ja kasvatuksessa. He tietoisesti sitoutuvat tukemaan lasta ja sopivat käytännön toteuttamisesta molemmille osapuolille sopivalla tavalla. Vastavuoroisessa ja tasavertaisessa yhteistyössä perhe ja työntekijät täydentävät toisiaan ja määrittelevät yhdessä lapsen kehitystä tukevat toimenpiteet ja toteuttamisen tavat. Yhteinen tavoite ja vastuun määrittely edesauttavat erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen arjessa selviytymistä. Työntekijän velvollisuus on tarjota vanhemmille tietoa, tukea ja opastusta, jotta perhe voi auttaa omaa lastaan ja löytää vanhemmuuden tasapainon. Vanhemmat tarvitsevat tietoa ja tukea lapsen kasvatuksessa ja päätöksen teossa, koska usein erityislapsen kohdalla intuitiivinen vanhemmuus ei riitä. (Rantala 2004, 101; Heinämäki 2004, 29–30; Määttä 1999, 99–101)

Perhelähtöinen kasvatuskumppanuus vaatii työntekijältä ja perheeltä vuorovaikutussuhdetta, jossa osataan hyödyntää kuuntelua, kunnioitusta, luottamusta ja dialogisuutta. Dialogisuus vaatii yhteistyösuhteelta kuulemistä ja kuuntelua, jotta kasvatuskumppanuudessa voidaan toteuttaa aitoa vuoropuhelua ja molemmat osapuolet tulevat ajatuksiin ymmärretyksi. Kuunteleminen mahdollistaa toisen ihmisen hyväksymisen, ymmärtämisen ja kunnioittamisen. Kun molemmat osapuolet kunnioittavat toisiaan kuuntelemalla, he arvostavat ja hyväksyvät toisen ihmisen. Toisen arvostaminen edistää kasvatuskumppanuuden avoimuutta ja myönteisyyttä. Luottamuksellisen suhteen luominen vaatii tätä kaikkea. Lisäksi se vaatii riittävästi kohtaamisia, vuoropuhelua ja aikaa. Luottamuksellinen dialogi mahdollistaa erilaisten ajatusten ja mielipiteiden esille tuomisen, josta rakennetaan yhdessä uutta näkemystä lapsesta. Näkemys tukee ja lisää perheen osallistumista sekä vaikutusmahdollisuuksia lapsen hoitoon, kasvatukseen ja opetukseen. Vuorovaikutussuhteen tarkoituksena on arkisella vuorovaikutuksella mahdollistaa työntekijän ja perheen laajempi ymmärrys lapsen kehityksestä. (Kaskela & Kekkonen 2006, 29–38.)

Kasvatuskumppanuuden vuorovaikutussuhde mahdollistaa perheen valtaistumisen. Valtaistuminen edistää perheen halua sitoutua lapsen kehityksen tukemiseen ja vastata omalta osalta lapsen ja perheen hyvinvoinnista. Valtaistunut perhe kokee saaneensa va-

pautta vaikuttaa lapsensa asioissa, he ottavat vastuuta ennakkoluulottomasti myös luoviin ratkaisuihin todellisen vastuun mukaisesti. Valtaistuminen lisää ja ylläpitää perheen voimavaroja, kun vuorovaikutussuhde tukee perheen vapautta, vastuuta, arvostusta, luottamusta ja myönteisyyttä sekä myönteistä toimintaympäristöä ja ilmapiiriä. (Määttä 1999, 101–102; Siitonen 1999, 61.) Myönteinen ja valtaistava kasvatuskumppanuussuhde osallistaa työntekijän ja perheen vuorovaikutukseen, jossa kuunnellaan vanhempien näkemyksiä ja toiveita, arvostetaan vanhempien tekemiä ratkaisuja ja tuetaan perheen täysi valtaista vanhemmuutta. Työntekijät luottavat perheen tietoihin sekä taitoihin ja tukevat perheen hallinnan vahvistumista mahdollistamalla yhdessä asioiden hoitamisen. (Heinämäki 2004, 29–30; Määttä 1999, 101.)

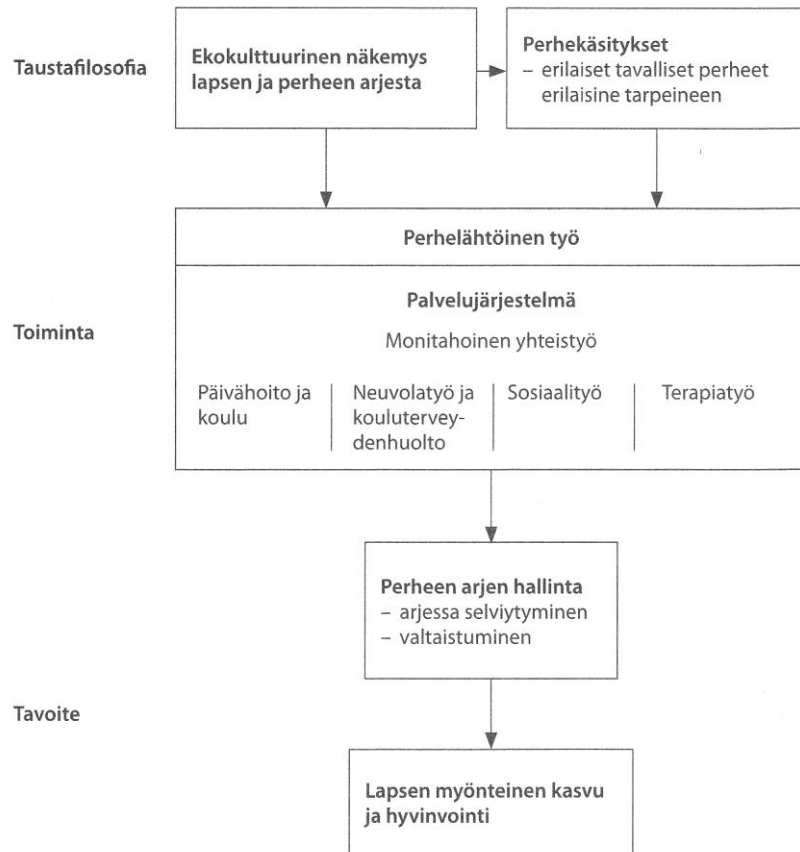
Tiedon ja vastuun jakamiseen kuuluu, että perhe on mukana päättämässä lapsen hoidosta, kasvatuksesta ja kuntoutuksesta sekä osallistuvat lapsen kehityksen tukemiseen voimavarojensa mukaan. Yhteistyötilanteessa sovitaan tiedon ja vastuun jakamisesta perheen kanssa. Työntekijät tehtävänä on kertoa tietoa lapsen diagnoosista, kehityksen tukemisesta, arjen sujumisesta, lapsen vahvoista alueista ja myönteisistä piirteistä. Lisäksi perheet saavat kasvatuksen tueksi tarvittaessa selkeää ohjeistusta lapsen hyvinvoinnin edistämisestä. Työntekijät odottavat, että perhe kertoo tietoa lapsen elämään vaikuttavista merkittävistä muutoksista kuten sisaruksen syntymästä, avioerosta tai läheisen kuolemasta. Työntekijän saama tieto mahdollistaa lapsen käyttäytymisessä ilmenevien muutosten ymmärtämisen ja hän osaa tukea lasta asianmukaisella tavalla. (Määttä & Rantala 2010, 171–173; Rantala 2004, 101–102.)

Koko perheen hyvinvointi nähdään ensisijaisena edellytyksenä lapsen myönteiselle kehitykselle. Myönteinen kehitys mahdollistuu, kun vanhemmat voivat hyvin, arki sujuu ja lähiverkostolla on ymmärrys lapsen tarpeista. Päivähoidon työntekijöiden tehtävä on olla kiinnostunut perheen voimavaroista ja rohkaista vanhempia puhumaan kasvatustehtävään liittyvistä tunteista. Työntekijät pyrkivät selvittämään perheen voimavaroja, jotta he tietäisivät tarvitseeko perhe tukea vanhemmuuteen. Vanhemmuudessa tarvitaan voimavaroja kasvattaa ja kuntouttaa lasta sekä selviytyä arjen vaatimuksista. Vanhemmuutta voidaan tukea päivittäin antamalla myönteistä palautetta lapsen päivästä tai keskustella vanhemman kanssa tulevaisuuteen liittyvistä odotuksista ja toiveista sopivalla hetkellä. Työntekijä ja perhe voi myös yhdessä miettiä, mitä mukavaa he voisivat tehdä yh-

dessä tai millaisia mukavia asioita he voisivat asettaa yhteiseksi tavoitteeksi. (Määttä & Rantala 2010, 174–176; Rantala 2004, 104.)

Perheen vanhemmat ovat oman lapsensa parhaita asiantuntijoita ja työntekijä oman ammattialansa asiantuntija. Työntekijä ja perhe yhdistävät tasavertaisina tietonsa ja taitonsa lapsen yksilöllisen kehityksen tukemiseksi. Vanhemmat osallistuvat lapsen kasvatukseen, kehityksen ja oppimisen suunnitteluun ja arviointiin, jossa heidän mielipiteensä on tärkeä ja sitä tulee työntekijöiden kunnioittaa. Työntekijöiden tehtävänä on rohkaista vanhempia tutustumaan päivähoiton toimintaan ja antamaan siitä palautetta. Toteuttamiskelpoiset palautteet myös toteutetaan päivähoitossa. (Määttä & Rantala 2010, 176–179; Rantala 2004, 102–103.)

Vanhempien näkemyksiä, mielipiteitä ja toiveita kuullaan ja huomioidaan lapsen kasvatuksen ja opetuksen suhteen. Ensimmäiseksi vanhempien toiveita ja tarpeita kysytään päivähoitopaikan suhteen. Päivähoitopaikan valikoiduttua vanhempien kanssa käydään keskustelua työntekijöiden toimintatavoista ja perhe otetaan mukaan pohtimaan, miten lapsen ohjauksen, kasvatuksen ja kuntoutuksen tavoitteita voitaisiin saavuttaa. Työntekijöiden on myös hyvä tietää, mitä arvioita lapsesta on tehty, jotta ei tule tehtyä arvioinneissa päällekkäisyyksiä. Lisäksi ennen arviointia on hyvä kysyä, mihin vanhemmat odottavat vastausta. Arviointien jälkeen vanhemmilta kysytään mielipidettä, oliko arvioinnista hyötyä. (Määttä & Rantala 2010, 179–180; Rantala 2004, 104.)

KUVIO1. Perhelähtöisen työskentelyn ideaalimalli

Anja Rantala on luonut perhelähtöisen työskentelyn ideaalimallin, jonka mukaan lasten kasvatuksen, opetuksen ja kuntoutuksen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee huomioida perheen arjen kokonaisuus. Ideaalimallissa perhelähtöisen työskentelyn taustalla on ekokulttuurinen teoria. Teorian mukaan ympäristön eri tekijät vaikuttavat joko heikentävästi ja vahvistavasti perheen arkeen. Perhe toimii aktiivisesti omassa arjessaan hallitsemalla näitä tekijöitä ja niiden vaikutusta arkirutiineihinsa. Ideaalimallissa työntekijöiden näkemykset perheestä ja perheen palvelutarpeesta perustuvat perheiden kanssa tehtävään yhteistyöhön. Perheet siis kohdataan yksilöllisesti ja ennakkoluulottomasti ja työskentelyssä huomioidaan perhe osana ympäristöään. Ideaalimallin mukaan perheen palvelutarpeeseen vastataan monitahoisella yhteistyöllä, johon voi osallistua muun muassa neuvola, päivähoito, koulu ja sosiaalityö. Perhelähtöisen työskentelyn tavoitteena on perheen arjen hallinta ja arjessa selviäminen sekä valtaistuminen. Perheen hyvinvoinnin myötä mahdollistuu myös lapsen myönteinen kasvu ja hyvinvointi. (Määttä &

Rantala 2010, 168–170.) Lapsen ja nuoren hyvän kuntoutuksen toteutuminen palveluverkostossa 2007–2011 hankkeessa kerätään tietoa monitahoisen yhteistyön toteutumisesta. Hankkeessa korostuu terapiatyön osuus palvelujärjestelmässä. Meidän tutkimuksessamme keskitytään päivähoiton rooliin osana palvelujärjestelmää. Lapsi viettää päivähoitossa suuren osan arjestaan, jolloin päivähoiton rooli lapsen kuntoutuksen toteuttajana on merkittävä. Päivähoiton ja kodin välinen yhteistyö vaikuttaa siihen, muodostuuko päivähoito osana perheen ympäristöä vahvistavaksi vai heikentäväksi tekijäksi. Toteuttamalla perhelähtöistä työskentelyä päivähoito muodostuu perheen arkea vahvistavaksi tekijäksi.

3 TUTKIMUKSEN TARKOITUS JA – TEHTÄVÄT

Tutkimuksemme on osa Lasten ja nuorten hyvä kuntoutus palveluverkostossa hanketta, jossa toteutetaan useita opinnäytetöitä. Tutkimuksemme on yksi näistä opinnäytetöistä. Hankkeen päämääränä on kehittää lasten, vanhempien ja ammattilaisten yhteistoimintaan perustuvia hyviä kuntoutuksen käytäntöjä ja työtapoja, sekä tukea kuntia toimimaan hyvien kuntoutuksen periaatteiden mukaisesti. Oulun osahankkeen yhtenä tarkoituksena on uusien toimintatapojen kehittäminen lasten ja nuorten hyvään kuntoutukseen, jotka lisäävät yhteistoimintaa perheiden ja asiantuntijoiden välillä. (Veijola 7.10.2010.) Tutkimuksemme tarkoituksena on kuvailla vanhempien kokemuksia perhelähtöisestä toiminnasta päivähoiton varhaiserityiskasvatuksessa ja tutkimuksen tavoitteena on lisätä perheiden ja asiantuntijoiden välistä tietoa varhaiserityiskasvatuksesta. Vanhempien kokemuksia perhelähtöisyyden toteutumisesta voidaan hyödyntää varhaiserityiskasvatuksen kehittämistyössä. Toivomme, että tutkimus palvelee omien osaamistavoitteidemme lisäksi varhaiskasvatuksen ammattilaisia ja erityistä tukea tarvitsevien lasten perheitä. Tutkimuksemme tuo Oulun osahankkeeseen päivähoiton näkökulman.

3.1 Tutkimustehtävät

1. Millaisia kokemuksia vanhemmilla on perhelähtöisyyden toteutumisesta päivähoiton varhaiserityiskasvatuksessa?
2. Miten vanhemmat kehittäisivät perhelähtöisyyden toteutumista päivähoiton varhaiserityiskasvatuksessa?

3.2 Omat oppimistavoitteet

Oppimistavoitteemme pohjautuvat sosiaalialan koulutusohjelman kompetensseihin. Kannaltamme merkityksellisimmiksi kompetensseiksi ovat valikoituneet sosiaalialan palvelujärjestelmä- ja asiakastyönoosaaminen sekä tutkimuksellinen kehittämisosaaminen. (Sosiaaliportti 2010.)

Sosionomin palvelujärjestelmäosaamiseen kuuluu muun muassa hyvinvointipalveluiden muutosten jäsentäminen ja ennakoiminen sekä palveluiden tuottamiseen osallistuminen ja kehittäminen. (Sosiaaliportti 2010.) Opinnäytetyössämme tutustumme vanhempien kokemuksiin perhelähtöisen varhaiserityiskasvatuksen toteutumisesta. Tutkimuksemme avulla saamme käytännönläheistä tietoa siitä, kuinka perhelähtöisyys toteutuu vanhempien kokemana ja kuinka sitä voidaan kehittää. Päivähoito on yksi osa erityistä tukea tarvitsevan lapsen perheen palvelujärjestelmää ja tulevana lastentarhanopettajina meillä on mahdollisuus osallistua palveluiden kehittämiseen käytännön tasolla.

Sosionomin asiakastyön osaamiseen kuuluu muun muassa asiakkaan osallisuutta tukevan ammatillisen vuorovaikutus- ja yhteistyösuhteen luominen (Sosiaaliportti 2010). Asiakastyöosaamistamme kehittää tutkimusprosessiin kuuluva tukiverkko, joka käsittää meidän keskinäisen yhteistyömme, ohjaustilanteet koulussa ja hankkeessa sekä haastattelutilanteet. Haastattelutilanteet ovat rinnastettavia tuleviin asiakastilanteisiin perheiden kanssa. Konkreettisten asiakastilanteiden tavoitteenamme on kohdata perheet luontevasti ja suorittaa haastattelut ennalta sovitulla tavalla. Meidän yhteistyötavoitteenamme on sitoutua tutkimuksen suorittamiseen ja dialogisuuteen, jonka kautta prosessoimme ammattimaisesti asiakaslähtöisyyttä. Moniammatillinen yhteistyötavoittemme on edistää omaa verkostotyöosaamista ohjaustilanteissa ja hankeyhteistyössä. (Sosiaaliportti 2010.)

Sosionomin tutkimukselliseen kehittämisosaamiseen kuuluu muun muassa tutkivan ja kehittävän työtteen sisäistäminen, uuden tiedon tuottaminen sekä raportoiminen. (Sosiaaliportti 2010.) Tutkimuksen viitekehyksen osaaminen ja teorian ammattimainen hyödyntäminen tutkimuksessa ovat osa tutkimuksellista kehittämisosaamistavoitettamme. Tavoitteenamme on, että tutkimuksemme on raportoitu selkeästi, että lukija pystyy muodostamaan arvion tutkimuksestamme.

4 TUTKIMUKSEN SUORITTAMINEN

4.1 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat

Tutkimuksemme suorittaminen perustuu fenomenologis-hermeneuttiseen lähestymistapaan. Varron (1992) mukaan fenomenologis-hermeneuttinen lähestymistapa määrittää, että ihminen on tutkimisen kohde ja tutkija. Lähestymistavalla pyritään ymmärtämään inhimillistä tietoa, joka on yksilön elämässä kontekstisidonnaista. Hänen elinpiiriään tutkimalla voidaan ymmärtää yksilöä ja tutustua hänen kokemusmaailmaansa, siksi yksilön suhde maailmaan nähdään subjektiivisena ja samat ilmiöt voidaan käsittää eri tavoin. Yksilö kasvaa kuitenkin ympäristönsä merkitysmaailmassa ja siksi yhteiset kokemukset samassa ympäristössä voivat yhdistää saman yhteisön subjekteja. (Tuomi, Sarajärvi 2009, 34 – 35.) Tutkimuksemme perheitä yhdistää kokemukset erityistä tukea tarvitsevan lapsen varhaiserityiskasvatuksesta. Perheiden kokemukset muodostuvat vanhempien kokemusten mukaan yksilöllisiksi ja saman perheen vanhemmat antavat yhteisille kokemuksille lisäksi omat merkityksensä. Vanhempien kokemukset samasta aiheesta täydentävät toisiaan. Tutkijoina meidän roolimme on kuvailla perheiden yksilöiden kokemuksia ja huomioida tutkimuksessa, että perheen yksilöt ovat myös aktiivisia oman minuutensa ja toimintansa kehittäjiä. (Hirsjärvi 1983, 59.) Vanhempien haastattelut yksilöllisistä kokemuksista tekee tutkimuksestamme laadullisen.

Tutkimuksemme fenomenologis-hermeneuttisen lähestymistavan tieteenfilosofiassa ja tutkimusstrategiassa näkyy tapaustutkimuksen piirteet. Tutkimuksestamme näkyy muun muassa se, että yksittäistapauksia tutkitaan yhteydessä ympäristöönsä, jossa tapaustutkimuksen rakenne on yksityiskohtainen ja tuottaa tietoa yksittäisistä tapauksista sekä pienestä joukosta toisiinsa suhteessa olevista tapahtumista. (Hirsjärvi, Remes & Sajaavaara 2009, 134–135.) Tutkimme yksityiskohtaisesti vanhempien kokemuksia lapsen varhaiserityiskasvatuksen toteutumisesta, jossa perheiden kokemus ympäristöstä tulee näkyväksi päivähoidon perhelähtöisessä toimintatavassa. Lisäksi Laineen (2001) mukaan fenomenologis-hermeneuttisen tutkimuksen yhtenä päätavoitteena on nostaa esille asioita, minkä tottumus on häivyttänyt tai mikä on koettu tiedostamattomasti. (Tuomi, Sarajärvi 2009, 34 – 35.) Tutkimuksemme haastattelutilanne on luonteeltaan sellainen,

että vanhempien kanssa keskusteltaessa varhaiserityiskasvatuksesta keskusteluaiheeksi voi tulla asioita, jotka ovat tottumuksen hävittämiä tai tiedostamattomia.

4.2 Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmänä on haastattelu. Haastattelu on joustava menetelmä, koska haastattelutilanteessa voidaan palata tarvittaessa edelliseen aiheeseen, pyytää haastateltavia tarkentamaan ajatustaan ja haastatteluteemoista voidaan keskustella joustavasti tilanteeseen sopivalla tavalla. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73–74.) Haastattelun etuna on myös se, että sen avulla saadaan tietoa, mitä haastateltava ajattelee päivähoiton toteutumisesta. (Eskola & Suoranta 1998, 86). Tutkimuksen kannalta on tärkeää, että haastattelutilanteessa saada halutusta aiheesta mahdollisimman paljon tietoa. Aineiston runsautta edistää se, että teemat voidaan antaa haastateltaville etukäteen, jotta heillä on aikaa tutustua aiheeseen ja luoda siitä mielikuvia etukäteen. Tutkimuksessamme haastattelu-teemat on annettu haastateltaville jo ennen kun on sovittu perheiden kanssa haastatteluajankohdasta ja luvasta hyödyntää haastatteluaineistoa tutkimuksessa. Lisäksi haastattelun etuna on se, että haastateltavan suostuttua haastatteluun on harvinaista, että hän kieltäytyy haastattelusta ja sen käytöstä tutkimuksessa. Haastattelun heikkoutena on se, että se vaatii aikaa tutkijoilta ja haastateltavilta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 73–74.)

Tutkimuksemme on toteutettu puolistrukturoidulla teemahaastattelulla, jotta aineisto muodostuisi laadukkaaksi ja riittävän laajaksi. Aineiston runsautta lisää puolistrukturoidussa haastattelussa haastateltavien mahdollisuus keskustella teemoista avoimesti haluamallaan tavalla ja menetelmä edistää tutkijan mahdollisuutta tehdä tarkentavia kysymyksiä. Aineisto muodostuu myös laadukkaaksi, kun puolistrukturoidun teemahaastattelun teemat on ennalta määritelty ja samat kaikille haastateltaville. (Hirsjärvi, Hurme 2001, 47.) Teemojen valintaa on ohjannut tutkimuksen tarkoitus ja – tehtävät, joita määrittävät tutkimuksessamme ekokulttuurinen teoria ja varhaiserityiskasvatuksen perhelähtöinen toimintatapa.

Tutkimuksemme perhelähtöisiä teemoja ovat perheen asiantuntijuus ja kasvatuskumppanuus. Kasvatuskumppanuuden vuorovaikutussuhteeseen kuuluvat kuunteleminen, kunnioittaminen, luottamus ja dialogisuus ja perheen asiantuntijuus teemaan kuuluvat

perheen päivittäisten rutiinien huomioiminen ja neuvottelukäytännöt eri tilanteissa. Tarkoituksenmukaisesti valitut teemat mahdollistavat sen, että haastateltavat vastaavat asettamaamme tutkimustehtävään. Puolistrukturoidulla teemahaastattelulla mahdollistamme myös sen, että tutkimuksen voi toistaa uudelleen. (Liite 1.)

Teemahaastattelun teemat on testattu kolmella päivähoitoikäisen lapsen vanhemmalla ennen varsinaista haastattelua. Testauksen tarkoituksena on haastattelurungon teemajärjestyksen ja kysymysmuodon testaaminen. (Hirsjärvi & Hurme 2000, 72). Testaus on tehty lomakkeella (liite 4), jotta saisimme vastausesimerkeistä tiivistetyt vastausraken- teet ja minimoisimme haastattelijoiden vaikutuksen testauksen tulokseen. Tutkimme kirjallisia vastauksia ymmärtääksemme, miten vanhemmat vastaavat annettuihin kysy- myksiin. Vastauksia vertasimme teemoihin ja pohdimme antavatko kysymykset haluttua tietoa teemoista. Esitestaus osoitti, että vastausrunko on monipuolinen ja kysymykset antavat vastauksia teemoista. Esitestauksen pohjalta pohdimme pääteemojen järjestyk- sen muuttamista, koska kasvatuskumppanuuden huomioiminen lapsen hyvässä kuntou- tuksessa teema on mahdollisesti vanhemmille haastavampi keskustelun aihe kuin per- heen asiantuntijuuden huomioiminen lapsen kuntoutuksessa teema. Tulimme kuitenkin siihen tulokseen, että teemat pysyvät alkuperäisessä haastattelujärjestyksessä. Pää- dyimme ratkaisuun, koska oletimme haastateltavilla olevan enemmän voimavaroja vas- tata haastaviin kysymyksiin haastattelun alussa. Lisäksi esitestaustilanteen tuloksena päädyimme laatimaan haastatteliijoille yhtenevän haastatteluohjeistuksen, koska luotet- tavuuden kannalta on tärkeää, että kaikki kolme haastattelijaa toimivat samalla tavalla haastattelutilanteessa.

4.3 Tutkimusaineiston keruu ja kohdejoukko

Tutkimuksen kohderyhmä muodostui varhaiserityiskasvatus- ja Fysiopalvelun asiakas- perheistä. Fysiopalvelu toimii yhteistyötahona hankkeessa ja haastateltavat tuli valita fysiopalvelun asiakasperheistä. Pyysimme Fysiopalvelun työntekijää valitsemaan per- heitä, joissa on kaksi aikuista, päivähoidon varhaiserityiskasvatuskokemusta ja he asu- vat Oulun seudun alueella. Päädyimme näihin kriteereihin, koska halusimme saada laa- jemman aineiston yhdestä perheestä. Saman perheen vanhemmilla voi olla erilaisia ko-

kemuksia lapsen varhaiserityiskasvatuksen toteutumisesta. Päädyimme rajaamaan perheet Oulun seudun alueella asuviksi, jotta haastattelut olisi helpompi toteuttaa. Lisäksi olimme kiinnostuneita oman lähialueemme perhelähtöisen varhaiserityiskasvatuksen toteutumisesta. Fysiopalvelun työntekijä sai perheille suunnatut saatekirjeet (liite 2.) 28.1.2011 ja hän välitti kirjeet valitsimilleen perheille. Perheet saivat haastatteluteemat saatekirjeen mukana. Perheitä pyydettiin vastaamaan kirjeeseen 16.2.2011 mennessä. Haastatteluun valikoitui kolmea Fysiopalvelun asiakasperhettä, joihin kuului erityistä tukea tarvitseva lapsi. Otimme puhelimitse yhteyttä luvan antaneisiin perheisiin ja sovimme sopivan haastatteluajankohdan tammi-helmikuulle. Sovimme myös, että haastattelu tapahtuu perheen kotona.

Saavuttuamme perheen kotiin ja tervetuloa toivotuksen jälkeen perheet ohjasivat meidät itselleen mieleiseen haastattelutilaan, joka oli useimmiten keittiö. Ennen varsinaista haastattelua perheiltä kysyttiin perheen perustietoja, lapsen päivähoidon järjestämisen tavasta ja kirjallinen lupa (liite 5.) haastattelumateriaalin käyttöön tutkimuksessamme sekä samalla suullisesti lupasimme perheille säilyttää ja hävittää aineisto asianmukaisesti opinnäytetyön valmistuttua. Lisäksi korostimme, että meitä sitoo tutkijoina vaitiolovelvollisuus ja haastateltavilla on oikeus keskeyttää haastattelu halutessaan. Alustavan keskustelun jälkeen varsinainen haastattelu aloitettiin ja nauhoitettiin digitaalisella nauhurilla. Olimme etukäteen sopineet kullekin perheelle oman päävastuussa olevan haastattelijan. Menetelmällä huolehdimme siitä, että yhdellä haastattelijasta on kokonaiskäsitys haastattelun kulusta. Näin myös varmistimme, että yksi meistä pääsee mahdollisimman läheiseen kosketukseen perheen kanssa. Kun haastattelu oli päätöksessään, toissijaisina haastattelijoina toimivat esittivät tarkentavia- ja lisäkysymyksiä lisätäkseen aineiston laatua. Haastattelun loputtua sovimme, että lähetämme vanhemmille tekstiviestin, jossa on opinnäytetyön valmistumisajankohta sekä sähköinen osoite, josta opinnäytetyön voi lukea. Poistuessamme kiitimme perhettä, että saimme heidän vapaaehtoisen panostuksensa tutkimukseemme. Tämä ennalta sovittu toimintatapa ennen haastattelua ja haastattelutilanteessa mahdollisti Brennerin (1978) mukaisen haastattelustandardien huomioimisen haastattelutilanteessa. Hänen mukaansa haastattelussa tulee huomioida juridiset, moraaliset ja eettiset standardit sekä niiden lisäksi haastattelijaa sitoo muun muassa vaitiolovelvollisuus, etikettisäännöt ja yleiset vuorovaikutussäännöt. (Hirsjärvi, Hurme 2000, 101.) Koska haastattelu suoritettiin perheiden kotona, koko vierailun aikana kiinnitimme erityistä huomiota omaan käytökseemme ja vuorovaikutukseemme.

Kiinnitimme myös huomiota haastatteluympäristöön jo ennen haastattelutilannetta. Haastattelu suoritettiin kotona, jotta haastatteluympäristö olisi mahdollisimman turvallinen haastateltavien näkökulmasta. Lisäksi valinta mahdollisti molempien vanhempien läsnäolon ja lastenhoitoon liittyvässä haasteessa, meidän sitoutumisen lastenhoitoon tarvittaessa. Haastattelutilanteessa kahdessa perheessä molemmat vanhemmat olivat paikalla ja kahdessa lapset olivat läsnä ja hoitoapua tarvittiin yhdessä. Lasten läsnäolo ei vaikuttanut haastattelun kulkuun merkittävästi. Jokaisessa haastattelutilanteessa oli avoin ilmapiiri ja vanhemmat kuvailivat kokemuksiaan avoimesti ja monesta näkökulmasta. Vanhemmat kuvailivat sekä onnistuneita että haastavia kokemuksia perhelähtöisen varhaiserityiskasvatuksen toteutumisesta päivähoitossa. Tätä vanhempien näkökulmasta kerättyä haastatteluaineistoa kertyi yhteensä kolme tuntia.

4.4 Tutkimusaineiston analysointi

Tutkimusaineiston analysointi aloitettiin litteroimalla aineisto sanasta sanaan. Päähaastattelija litteroi oman haastatteluaineistonsa ja jaon tuloksena jokainen haastattelija sai litteroiduksi noin kaksikymmentä sivua haastattelua. Toisessa vaiheessa litteroitu aineisto analysoitiin käyttämällä teoriaohjaavaa analyysi menetelmää, jossa meillä oli teoreettisena johtoideana ekokulttuurinen teoria ja perhelähtöinen varhaiserityiskasvatus. Analyysipäätelymme oli abduktiivista, jossa johtoideat pyrittiin todentamaan aineiston avulla. (Hirsjärvi, Hurme 2000, 136.)

Ensin päättelyä ohjasi perhelähtöisen varhaiserityiskasvatuksen jaottelu (liite 1.) kasvatuskumppanuuteen ja perheen valtaistumiseen, joka osittain perustuu Määtän (2001) mukaiseen perhelähtöiseen ajatteluun (Määttä 2001, 99–102). Kasvatuskumppanuuden olimme vielä jakaneet Kaskela & Kekkosen (2006) mukaan neljään osa-alueeseen: kuuntelu, kunnioitus, dialogi ja luottamus (Kaskela & Kekkonen 2006, 32–38). Pohdimme pitkään perheen valtaistumiskäsitettä ja sen ilmentymistä päivähoitossa, sekä sitä, kuinka keskustelemme asiasta vanhempien kanssa haastattelutilanteessa. Päädyimme ohjaavien opettajien tuella ratkaisuun, jossa vaihdoimme valtaistumiskäsitteen perheen asiantuntijuuden kunnioittamiseksi päiväkotiarjen eri tilanteissa. Jaoin per-

heen asiantuntijuuden arjen rutiineissa ja neuvottelukäytännöissä tapahtuvaksi asiantuntijuuden kunnioittamiseksi. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003). Ratkaisun taustalla oli ajatus siitä, että halusimme selvittää millaisissa yhteistyötilanteissa perheen valtaistumista edistetään perheen asiantuntijuutta kunnioittamalla.

Aineiston analyysivaiheessa etsimme aineistosta eri alateemoihin kuuluvia asiakokonaisuuksia ja lauseita. Kokosimme kolmesta eri haastatteluaineistosta samaan alateemaan kuuluvat asiakokonaisuudet yhteen. Toimimme näin jokaisen kuuden alateeman kanssa ja saimme vanhempien kokemuksista kokonaiskäsityksen. Helpotimme omaa työskentelyämme merkitsemällä alateemoihin kuuluvat asiakokonaisuudet omilla väreillään, jolloin niiden yhteen kokoaminen oli sujuvampaa. Alateemojen kirjallisen koonnin jälkeen pohdimme yhdessä jokaista alateemaa erikseen ja muodostimme pohdinnan tuloksena ensimmäisenä tulkinnan aineistosta. Ensimmäisestä tulkinnasta pyysimme opinnäyte-työtä ohjaavien opettajien ja vertaisarvioijan palautetta. Palautteen pohjalta päädyimme tutkimaan tarkemmin teoriaa ja uutta kirjallisuutta perhelähtöisyydestä. Jatkoimme analyysiä tarkastelemalla teoriaa ja jaoteltua aineistoa uudelleen mind map menetelmän avulla. Huomasimme, että vanhempien kuvailemia kokemuksia ei yksiselitteisesti voinut kategorioida vain tietyn käsitteen alle vaan kyse oli laajemmista kokonaisuuksista. Työskentelyn tuloksena päätimme jakaa aineiston uudelleen Määtä ja Rantalan (2010) perhelähtöisen toiminnan ulottuvuuksien mukaan. Uudet teemat olivat tiedon ja vastuun jakaminen, perheen asiantuntijuuden kunnioittaminen, koko perheen hyvinvoinnin huomioiminen ja vanhempien mielipiteiden kuuleminen. (Määttä & Rantala 2010, 170). Uuden jaottelun jälkeen huomasimme esimerkiksi, että alkuperäisen teemarungon kunnioitus- ja luottamusteemojen alle alkoi jäsentyä vanhempien kokemuksia, jotka kertoivat laajemminkin koko perheen hyvinvoinnin huomioimisesta, kuin vain yksittäisistä luottamusta ja kunnioitusta ilmentävistä tilanteista. Lopulliseen tulkintaan on siis vaikuttanut sekä Määtä (2001) perhelähtöisyyden määrittely kasvatuskumppanuudeksi ja perheen valtaistumiseksi että Määtä ja Rantalan (2011) edellä mainittu jaottelu. (Liite 6.)

5 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS

Tutkimuksen luotettavuutta on arvioitu säännöllisesti tutkimusprosessin aikana. Olemme arvioineet luotettavuutta kokonaisuutena, tietoisesti ja johdonmukaisesti, mikä näkyy esimerkiksi erillisinä luotettavuuden ja eettisyyden lukuina tutkimuksessamme. Tutkimusprosessin kokonaisuuden lisäksi olemme tietoisesti huomioineet tutkimuksessamme Lincolnin ja Cuban (1985) luotettavuuden luokituksen, joka sisältää käsitteet uskottavuus, siirrettävyys, luotettavuus ja vahvistettavuus. Nämä luotettavuuden kriteerit ovat ohjanneet valintojamme koko tutkimusprosessin ajan. Esimerkiksi luotettavuus ja vahvistettavuus näkyvät tutkimusta ohjaavien opettajien ja kahden vertaisohjaajan osallistumisena tutkimusprosessin tarkastamiseen ja tuotoksen arviointiin. Olemme saaneet heiltä ohjauksissa palautetta ja ohjausta. Ohjausryhmän tuki ja palaute on ollut erityisen tärkeää tutkimuksen käsitteistöä rakennettaessa. Olimme pohtineet tutkittavasta ilmiöstä nousevia käsitteitä kirjallisuudesta, tutkineet ekokulttuurista teoriaa ja perhelähtöistä varhaiserityiskasvatusta, kuitenkin tutkimuksen teemat muodostuivat tutkimuksen alkuvaiheessa vuorovaikutuksessa ohjausryhmän kanssa. Teemojen lopullinen rakenne muodostui kuitenkin vasta analyysivaiheessa. Lopullisten teemojen muodostuminen vaati tutkijoilta paneutumista uuteen kirjallisuuteen ja ajallisesti pitkää pohdinnallista vaihetta, jonka kautta teemat ja aineisto muodosti valmiin selkeän kokonaisuuden. Tämä pitkä käsitteistön prosessointi on mielestämme nostanut tutkimuksemme laadullisuutta ja edistänyt tutkimuksen luotettavuutta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 138–140.)

Tutkimuksemme teoreettinen käsitteistö ja tutkimusperiaatteet ovat olleet tärkeitä yksityiskohtia tutkimussuunnitelmasta lähtien. Olemme huomioineet tutkimusta tehdessä oppinnäytetyön ohjeet, yleiset tutkimusperiaatteet ja sovellettavuuden sosiaalialalle sekä ajankohtaisen tutkimuskirjallisuuden. Lisäksi olemme saaneet ulkopuolista apua tarvittaessa koulutusohjelman opettajilta. Olemme edistyneet tiedollisesti tutkimusta tehdesämme ja kehittyneet kuvailevan tekstin tuottamisessa. Oppimamme teoreettisen tiedon ja tutkimuksen kuvailun yhdistäminen edistää tutkimuksen vahvistettavuutta ja lisää tutkimuksen luotettavuutta, ymmärtämistä sekä arvioimista ulkopuolisen lukijan näkökulmasta. Selkeä ja yksityiskohtainen tutkimuksen kuvailu edistää lukijan mahdollisuutta muodostaa tutkimuksesta oma subjektiivinen näkemys. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 138–140.)

Tutkimuksessamme kuvailemme haastateltavia perheitä ja tutkimustuloksia vain tutkimustulosten kannalta merkittävällä tavalla. Kuvailun rajaamisella turvaamme perheiden yksityisyyden ja suojelemme heidän tunnistettavuutta. Tämä ei mielestämme kuitenkaan vaikuta tutkimuksemme uskottavuuteen, koska tutkimuksen luvuissa tutkimuksen suorittaminen sekä perhelähtöisyyden toteutuminen ja kehittäminen varhaiserityiskasvatuksessa kuvailemme tutkimustamme totuuden mukaisesti kunnioittaen alkuperäistä tutkimusmenetelmää ja -aineistoa. Olemme arvioineet, käsitteellistäneet ja tulkinneet aineistoa totuudenmukaisesti tutkimuksen jokaisessa vaiheessa. Tutkimustapamme vahvistaa mielestämme uskottavuutta, koska olemme pyrkineet yhdessä keskustelemalla ja pohtimalla muodostamaan sanasta sanaan litteroidusta aineistosta totuuden mukaisen tulkinnan. Tulkinnaksi muodostuneet asiakokonaisuudet ovat olleet huolellisen tarkastelun tulos. Lisäksi korostaaksemme totuuden mukaista arviointia olemme halunneet esitetaa haastatteluteemat, jotta ne antavat tutkimustehtävämme suuntaisia vastauksia. Tutkimuksen alkuvaiheessa esitetasimme teemat vanhemmilla, jotta saisimme ennakolta lisätietoa tutkimuksemme mahdollisista tuloksista. Tämä tieto auttoi meitä määrittelemään vastaavatko avoimet kysymykset tutkimustehtäväämme. Mielestämme esitestaus osoitti tutkimuksemme olevan uskottava. Kuitenkin laadullista tutkimusta tehdessä tulee muistaa, että vaikka pyrimme tutkimuksessamme luotettavaan tulkintaan, tulee meidän tutkijoina tiedostaa oma subjektiivisuutemme ja tapamme tehdä tulkintoja omiin merkityksen antoihimme perustuen. Siksi prosessia, jossa aineiston vastaavuutta arvioidaan suhteessa tutkijoiden tekemiin tulkintoihin, ovat meidän lisäksi arvioineet myös ohjaavat opettajamme. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 138–140.)

Tutkimustulosten luotettavuuden takaamiseksi olemme kiinnittäneet huomiota tutkimustilanteeseen ja tutkittaviin. Olemme asettaneet kriteerit tutkittaville, jotka heidän tulee täyttää. Kriteereihin on vaikuttanut yksilön ympäristön merkitysmaailma ja tässä tutkimuksessa se on tarkoittanut erityislapsen, päivähoiton, varhaiserityiskasvatuksen ja kahden vanhemman perheen kokemusta samantyyppisestä ympäristön merkitysmaailmasta. Lisäksi perheille annettu saatekirje tuki myös tutkimuksen luotettavuutta ennakolta, koska tutkimukseen valikoitui perheitä, jotka halusivat itse osallistua tutkimukseen ja joilla oli tietoa teemoja yhdistävästä merkitysmaailmasta. Tutkimuksemme luotettavuuden kriteerit ovat täyttyneet tutkimuksessamme hyvin tältä osin. Kolmanneksi olemme ennakolta pohtineet tutkimustilannetta useasta eri näkökulmasta. Olimme va-

rautuneet turvalliseen haastattelu ympäristöön, lasten läsnäoloon, perheiden tunnereaktioihin ja omaan haastattelumenetelmäämme ennakolta. Tutkimustilanteet muodostuivat avoimiksi, vastaanottaviksi ja merkittävilta häiriötekijöiltä vältyttiin jokaisella haastattelu kerralla. Joten saimme tutkimusaineiston runsaaksi ja luotettavaksi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 138–140.)

Tutkimuksemme toistaminen on laadullisen tutkimustavan huomioon ottaen haastavaa. Olemme kuitenkin kuvailleet haastattelutilanteet ja teemat yksityiskohtaisesti, jotka edistäisivät tutkimuksemme siirrettävyyttä. Tutkimuksemme voisi toistaa käyttäen samaa teemarunkoa ja haastattelu ympäristöä, vaikka jokainen haastattelutilanne on ainutkertainen. Kuitenkin on aihetta todeta, että laadullinen tutkimuksemme muodostuu ainutkertaiseksi ja voi toistettuna muuttua, joten tutkimuksemme tulokset eivät ole yleistettävissä vaan ovat suuntaa-antavia. Vaikka laadullisen tutkimuksemme toistaminen voi muuttaa toistettavan tutkimuksen tulosta, voivat tutkimuksemme tulokset olla vahvistettavissa, koska tuloksemme ovat olleet samankaltaisia toisiin tutkimuksiin verrattuna. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 138–140.) Olemme verranneet tutkimuksemme tuloksia Anne Ojalan (2001) tekemään tutkimukseen Erityistä tukea tarvitsevan lapsen arkikuntoutus päiväkodin integroidussa erityisryhmässä sekä Katariina Böökin & Leila Vilpon (2004) tutkimukseen. Tulkintamme tutkimuksessamme ovat olleet keskimäärin samansuuntaisia samaa ilmiötä käsittelevien tutkimusten kanssa. Olemme tiedostaneet tämän ja siksi verranneet tutkimustuloksiamme vasta oman tutkimuksen valmistuttua toisiin tutkimuksiin. Toisten tutkimusten vaikuttamismahdollisuuden minimoimisella olemme pyrkineet tietoisesti tekemään tutkimuksestamme luotettavamman.

6 TUTKIMUKSEN ETIIKKA

Tutkimuksemme noudattaa tiedeyhteisöissä yleisesti hyväksytyjä ja eettisesti kestäviä tutkimuksen toimintatapoja. Toimintatavat näkyvät tutkimuksen tutkimusprosessissa ja erityisesti tuloksissa huolellisuutena, todenmukaisuutena, tarkkuutena, tallentamisen luotettavuutena, johdonmukaisena esittämisenä ja arvioimisena. Tutkimuksen eettisyys alkaa tutkimusaiheen valinnalla ja meidän tutkimusaihevalintaan on vaikuttanut hanke. Hankkeen tarkoituksena on ollut tutkia lapsen ja nuoren hyvän kuntoutuksen toteutumista palveluverkostossa kuten päivähoitossa. Valitsimme tutkimusaiheen, koska halusimme päteväitä lastentarhanopettajaksi, tulevaisuudessa meille jokaiselle on hyötyä erityislasten varhaiserityiskasvatuksen tuntemuksesta ja tutkijoina meillä oli mahdollisuus valita tutkittava näkökulma ja tehtävä. Asiaa pohdittuamme ja uusia tutkimuksia etsiessämme huomasimme, ettei erityislasten vanhempien näkökulmasta löytynyt tutkimuksia. Tämä vaikutti siihen, että valitsimme vanhempien näkökulman. Mietimme myös varhaiserityiskasvatuskokemuksemme ja kirjallisuuden pohjalta sitä, kuinka lasten kuntoutusta toteutetaan päivähoitossa ja päädyimme valitsemaan tutkimuksen tehtäväksi kuvailla perheiden kokemuksia perhelähtöisen varhaiserityiskasvatuksen toteutumisesta, koska kuntoutus oli mielestämme osa varhaiserityiskasvatusta. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2009, 24.)

Tutkimuksen eettisenä tarkoituksena on vaikuttaa varhaiserityiskasvatuksen toimintakulttuuriin ja lisätä vanhempien kokemuksista syntyvää ymmärrystä. Toivomme, että tutkimus palvelee meidän osaamistavoitteiden lisäksi varhaiskasvatuksen ammattilaisia ja erityistä tukea tarvitsevien lasten perheitä. (Hirsjärvi, Remes, Sajavaara 2009, 24.)

Tutkimusprosessissa eettisyys näkyi valintoina, joita teimme tutkimuksen haastattelu-, analyysi- ja raportointivaiheissa. Ennalta mietimme esimerkiksi, kuinka haastatteluaineiston äänittäminen, tallentaminen ja käyttäminen ovat turvallisia. Päädyimme digitaaliseen tallennusmenetelmään, koska sitä on helppo käyttää ja olimme tietoisia siitä, kuinka digitaalista aineistoa tulee säilyttää. Toiseksi itse haastattelutilanteeseen vaikuttivat vuorovaikutukseen liittyvät eettiset valinnat. Olimme päättäneet etukäteen toimia haastattelutilanteessa perheitä kunnioittaen ja erikseen korostaa heidän oikeuksiaan

esimerkiksi keskeyttää haastattelu niin halutessaan. Lisäksi vakuutimme perheille huolehtivamme siitä, että heitä ei tunnisteta missään tutkimusprosessin aikana. Samalla itse tiedostimme tutkivamme myös toisten tekemää työtä ja siksi huolehdimme myös, ettei heitäkään tunnisteta tutkimusprosessin aikana. Analyysivaiheessa olimme asennoituneet käsittelemään aineistoa mahdollisimman objektiivisesti ja totuudenmukaisesti. Tutkimuksen aikana tiedostimme, että emme vaikuta aineiston merkityksen antoihin ja säilytämme mahdollisimman tarkasti aineiston antamat merkityksen totuudenmukaisina. Huolehdimme, etteivät tulkintaan vaikuta omat käsityksemme, vaan pitäydyimme tulkitsemaan ainoastaan aineistosta. Tätä asennetta ja toimintaa edisti tapamme tehdä tutkimusta huolellisesti ja tarkasti. Raportointivaiheessa huomioimme eettisesti kestävät tutkimuskäytännöt. Esimerkiksi käytimme viitteitä ja lähteitä oikeaoppisesti ja tarkasti heti tutkimuksemme suunnitelmasta lähtien sekä toteutimme ja raportoimme tutkimuksen yksityiskohtaisesti ja tieteellisesti. Lisäksi raportoinnissa huomioimme muiden tutkijoiden julkaisujen merkityksen suhteessa tutkimukseemme. Vaikka palaamme johtopäätöksissä ja pohdinnassa aikaisempiin tutkimuksiin, olemme kiinnittäneet tietoisesti huomiota siihen, ettei esitietämys tutkittavasta ilmiöstä vaikuta tutkimuksen suorittamiseen ja muodostu lähtökohdaksi tutkimuksessamme. (Hirsjärvi ym. 2009, 24.)

7 PERHELÄHTÖISYYDEN TOTEUTUMINEN JA KEHITTÄMINEN VARHAISERITYISKASVATUKSESSA

7.1 Tiedon ja vastuun jakaminen

Tutkimustuloksistamme ilmenee, että perheet pitävät tiedon ja vastuun jakamista päivähoiton henkilökunnan kanssa tärkeänä. Tietoa jaetaan, jotta työntekijät ja vanhemmat olisivat tietoisia lapsen arkeen vaikuttavista asioista. Tutkimukseemme osallistuneissa perheissä kasvokkain käytävä keskustelu työntekijöiden kanssa jää kuitenkin vähäiseksi lapsen kuljetusjärjestelyiden takia. Haastattelemissamme perheissä lapsen kuljetus päiväkotiin tapahtuu osittain taksikuljetuksella, jolloin vanhemmat eivät kohtaa työntekijöitä päivittäin. Tutkimustuloksista ilmee, että vanhemmat pyrkivät käymään päiväkodilla muutamana päivänä viikossa, jotta keskusteluyhteys päivähoitoon säilyisi. Niinä päivinä, kun vanhemmat itse hoitavat lapsen kuljetuksen he vaihtavat työntekijöiden kanssa tietoa lapsen hoitoon liittyvistä asioista. Tuloksista ilmenee, että vanhemmat toivovat työntekijöiltä palautetta ja keskustelua lasta viedessään ja hakiessaan. Näin työntekijät ja vanhemmat ovat tietoisia lapsen kulloisestakin tilanteesta ja osaavat huomioida lapsen päivään vaikuttavat asiat, kuten muutokset ruokailussa tai nukkumisessa.

Tutkimustuloksista ilmenee, että vanhemmat kokevat erityistä tukea tarvitsevan lapsen taksikuljetuksen helpottavan omaa arkeaan varsinkin silloin, kun kotona on myös muita lapsia. Toisaalta vähäinen kasvokkain käyty keskustelu työntekijöiden kanssa asettaa haasteita vuorovaikutukselle ja tiedon välittymiselle. Tiedonkulkua kodin ja päiväkodin välillä pidetään yllä reissuvihkojen, puhelinkeskustelujen, tekstiviestien ja sähköpostien avulla. Reissuvihkoa käytetään viikoittaisten lupa-asioiden, viikko-ohjelmien sekä lapsen päivän kulusta tiedottamiseen. Lisäksi sen avulla välitetään tietoa lapsesta ja kysytään neuvoja päivähoitoon liittyvissä asioissa. Vanhempien mukaan tietoa täydennetään joskus puhelinkeskusteluilla päivähoitoaikaan. Tuloksista ilmenee myös vanhempien tyytyväisyys soittomahdollisuuteen kesken päivähoitopäivän. Vanhemmat kuvailivat, että he voivat tarvittaessa soittaa päiväkotiin ja keskustella lapsen asioista. He olivat tyytyväisiä työntekijöiden tapaan ottaa aika keskustelulle ja kertoa lapsen päivän kulusta. Vanhempien mukaan iltaisin voidaan myös vaihtaa tekstiviestejä.

...Hirveän mukavaa, tulee hirveän hyvä olo itelle, kun soittaa sinne...

Tuloksista on pääteltävissä, että pelkkä reissuvihkon välillä tapahtuva viestintä ei vanhempien mielestä ole riittävää. Vanhemmat kokevat, ettei päivittäinen tieto aina tavoita heitä silloin, kun oletetaan tiedon siirtyvän pelkän reissuvihkon välityksellä. Haasteet päivittäisen tiedon kulussa voivat vaikuttavat lapsen päivähoitopäivän kulkuun ja tämän seurauksena lapsella ei esimerkiksi ole mahdollisuutta osallistua vanhempien lupaa vaativaan toimintaan. Tuloksista ilmenee, että tiedon vaihtamisella on vanhemmille erityisen suuri merkitys sen vuoksi, etteivät erityistä tukea tarvitsevat lapset aina osaa itse kertoa päivänsä kulusta, vaan saatu tieto on työntekijöiden varassa.

...Sen takia se onki se, että me viijään parina päivänä että säilyy niinkö yhteys sinne kun ne ei puhu eikä kerro mitään siitä päivästä...

Tuloksista käy ilmi, että vanhemmat ovat pääsääntöisesti tyytyväisiä tiedon ja vastuun jakamiseen päivähoitohenkilökunnan kanssa, vaikka päivittäisiä keskustelutilanteita onkin vähän. Vanhemmat kuitenkin toivoisivat lisää keskustelua, koska riittämätön keskustelu voi aiheuttaa epätietoisuutta siinä, miten eri tilanteissa tulisi toimia.

... tosta vastuun jaosta sinänsä, että ei nii ku oo hirveesti oo puhuttu. Ei oo sovittu mitään käytäntöjä, että käytännössä tullu seki vaikka että aamulla. En tiää onko se nii päiväkodin tota niin niin toiminta tapa se, että vanhemmat nii ku tuo lapsia, riisuu ja tekee kaikki nii ku valmiiks siihen asti, että se on siellä nii ku ryhmän puolella päiväkodin puolella... Onks se nii ku varmaa kaikista tapana semmonen, että vanhemmat nii ku riisuu ja laittaa siis apuvälineisiin. Että monesti on tuntunu että, kylhän he siinä, vois jos huomaa että yksin tuo kahta lasta, että periaatteessa vois nii ku laittaa vaikka X:n seisomaan, jos siinä istuu hoitajat rivissä. Että mun mielestä siinä, vois nii ku auttaa siinä tilanteessa... Oon monesti miettiny että onko se heijän tapa toimia, että onko ne sopinu, et vanhemmat saattaa siihen aamupalapöytään asti...

Päivähoidon aamu- ja iltarutiinien kiireisyys luo vanhempien mukaan haasteita vuoro-vaikutustilanteille. Vanhemmat kuitenkin kokevat päivittäisen keskustelun ja palautteen saamisen tärkeäksi. Yksi vanhemmista kuvailee jäävänsä odottamaan palautetta lapsen

päivästä päivähoitopäivän päätteeksi, kun työntekijöillä on enemmän aikaa keskustelulle.

...hakutilanteessa ne on yleensä lapset on jo pukenu valmiiksi, että ne oottaa siinä ulkoeteisessä, että silloin ei nää niinkö sen vertaakaan...

...esimerkiksi se aamutilanne on semmonen silloin ku viijään...niillä mennee niijen puurolautasten kanssa se värkätessä se aika ku me taas riisutaan sen avustajan kanssa yleensä yhdessä niinkö... niin ni ja se tilanne muutenki kestää muutaman minuutin... Aika vähän niijen kanssa tulee oltua tekemisissä. Että ei ne tunne oikeesti meitä eikä me tunneta niitä...

Vanhempien mukaan tietoa lapsesta jaetaan päivittäisten kohtaamistilanteiden lisäksi myös arvioivissa kuntoutussuunnitelmapalavereissa. Vanhemmat kokivat tiedon jakoa edistäväksi käytännöksi sen, että he pystyvät valmistautumaan ennakolta kuntoutussuunnitelmapalavereihin muun muassa miettimällä lapsen vahvuuksia, kehittämistarpeita ja kysymyksiä päivähoidolle. Vanhempien mukaan palavereihin valmistautuminen auttaa heitä tuomaan toiveensa paremmin esille keskustelutilanteissa.

...kerkee miettii...hyviä puolia lapsista, kehitettäviä puolia lapsista, mitä olis hyvä kehittää eteenpäin, semmosia heikkoja puolia ja mitä kaipais päiväkodilta.

Kuntoutussuunnitelmapalavereissa jaetaan tietoa lapsen kokonaisvaltaisesta kuntoutumisesta ja mietitään sopivia tavoitteita sekä välitavoitteita niiden saavuttamiseksi. Tavoitteiden suunnittelussa huomioidaan myös kenen vastuulla tavoitteen konkreettinen toteuttaminen on, koska lapsen kanssa voi työskennellä useita eri alan ammattilaisia. Konkreettisesta toteutuksesta voidaan vanhempien mukaan sopia esimerkiksi siten, että päivähoiton työntekijät ja vanhemmat sopivat tietyn päivittäisen fyysisen kuntoutustoimenpiteen toteuttamisesta. Työntekijällä voi sovitusti olla ensisijainen vastuu esimerkiksi lapsen seisomatalineessä toteutettavasta harjoittelusta. Mikäli toimintaa ei ole päivähoitopäivän aikana toteutettu, siitä ilmoitetaan vanhemmille ja vanhemmat tietävät itse toteuttaa sen kotona. Vanhemmat kokivat hyvänä ja itselleen merkityksellisenä käytäntönä sen, että päivähoito ottaa tarvittaessa vastuun lapsen yksittäisen taidon harjoittamisesta ja opettaa lapselle uusia taitoja, joita kotiarjessa ei ole mahdollista opettaa.

...Pukemaan on oppinut tosi näppärästi kans nyttien ja kaikkea semmosta mitä niinku ite on vähä aatellu että no ei se kuitenkaan onnistu... Toisaalta ni x tekkee paremmin sen avustajan kanssa ne hommat ku, että vanhempi sanoo...Että se kyllä ossaa tekkeytyä että se ei laita...Itellä ei välttämättä oo semmosta kärsivällisyyttä eikä aikaakaan niinku oottaa... Ettäkö eihän sitä sen takia viitti kuulta herätä, että se kerkiää ite pukkee... Se on vähä niinku pakko pukia, että joutuu autoon...Näihin sillä on niinku oikeesti merkitystä sillä, että ne on siellä...

Vastuu kuntoutuksesta on yhteneväinen, vaikka lapsen kanssa toimittaisi eri tavoin kotona ja päivähoitossa. Vanhempien mukaan vastuunjakaminen lapsen kuntoutusharjoitteiden tekemisestä mahdollistaa sen, että perheelle jää enemmän aikaa muuhun yhdessäoloon.

7.2 Perheen asiantuntijuuden kunnioittaminen

Tuloksista ilmee, että perheiden asiantuntijuutta omasta lapsestaan on huomioitu erityisesti päivähoiton aloituspalavereissa. Aloitusvaiheessa käydään läpi lapsen perustiedot ja keskustellaan vanhempia askarruttavista asioista sekä lapsen tarpeista. Vanhempien mukaan he ovat näissä tilanteissa saaneet myös esittää myös toiveita ja kysymyksiä päivähoitolle ja kertoa lapsestaan. Aloitusvaiheen keskusteluun varataan yleensä aikaa noin tunnin verran. Tuloksista ilmenee, että vanhemmat toivoisivat lisää aikaa näille aloituskeskusteluille, jotta asioista ehditään keskustella riittävästi. Riittävällä ajankäytöllä voitaisiin välttää epäselvät tilanteet myöhemmin.

... Ku alotettii ni käytiin tosi nii ku syvällinen keskustelu lastentarhan opettajan kanssa... Eka kerralla ku keskustellaa, ei siinä o ko se tunti varmaa, ni ei siinä kerkee käydä kaikkee kauheen tarkasti läpi... tai niitä juttuja eihä siinä saanu läheskää kaikkia. Ni oon pannu itekki sinne reissuvihkoon sitte hirveesti kaikkia... että kyllä sitä on yrittäny hirveesti heille nii ku painottaa kaikkia semmossia tärkeipiä asioita. Mutta se varmaanki pikku hiljaa ... sit mennee perille...

Erityistä tukea tarvitsevan lapsen päivähoitoon liittyy aloituspalaverien lisäksi myös kuntoutussuunnitelmapalavereita. Tutkimustuloksista käy ilmi, että vanhemmat kokevat hyvänä käytäntönä sen, että he saavat aloituspuheenvuoron näissä palavereissa. Tämä toimintatapa antaa vanhemmille mahdollisuuden tuoda omaa asiantuntijuuttaan esille. Tutkimustulosten mukaan vanhempien osallistumista palaveriin pidetään itsestään selvänä. Vanhempien mielipidettä kysytään myös palaverien järjestämistä koskevilla asioilla. Vanhemmat olivat tyytyväisiä siihen, että voivat tarvittaessa kutsua palaverin koolle kotiinsa. Vanhemmilla oli erilaisia kokemuksia siitä, voivatko he vaikuttaa palaverien kokoonpanoon. Osa vanhemmista kertoi voivansa vaikuttaa siihen, keitä palaveriin osallistuu ja osa kertoi, ettei heiltä kysytä keitä he toivovat palaveriin osallistuvan. Vanhempien mukaan palaveriin saattaa toisinaan osallistua myös henkilöitä, joiden osallistumisesta vanhemmat eivät olleet tietoisia.

Vanhemmat kokevat, että kuntoutussuunnitelman teko ja arviointitilanteet ovat muodostuneet luontevaksi osaksi päivähoitoa, joissa vanhemmat pitivät omaa asiantuntijuuttaan ja osallistumistaan itsestäänselvytenä, eikä heidän tarvitse erikseen miettiä osallistumisoikeuttaan lapsen kuntoutusta koskeviin palaveriin. Vanhemmat kokevat, että heidän osallistumistaan pidetään myös päivähoiton toimintaan kuuluvana. He saavat kuntoutussuunnitelmaa tehdessä ja arvioitaessa ensimmäisenä kertoa lapsen kuntoutukseen liittyvistä asioista. Vanhempien mukaan tällainen toimintatapa rohkaisee heitä puhumaan, kysymään ja antamaan palautetta. Vanhemmalta on esimerkiksi kysytty kuntoutussuunnitelman tavoitteiden tarkistamistilanteissa, kuinka edellisiin tavoitteisiin on heidän mielestään päästy. Vanhempia on lisäksi rohkaistu kertomaan millaisia uusia tavoitteita he toivoisivat, jotta perheen arki sujuisi paremmin. Vanhempien toiveena on esimerkiksi ollut lapsen kommunikoinnin kehittäminen, mitä on tuettu myös päivähoitossa tukiviittomia opetellen.

Vanhempien asiantuntijuutta huomioidaan kuntoutussuunnitelmapalaverien lisäksi myös päivittäisissä kohtaamistilanteissa. Vanhempien mukaan heiltä on kysytty aloituskeskustelussa ja kuntoutussuunnitelmaa tehdessä, kuinka toimia lapsen kanssa perushoitto-, kommunikaatio- ja liikkumistilanteissa. Tarvittaessa vanhemmat neuvovat työntekijöitä myös päivittäisissä tilanteissa, kuten lapsen seisomatukien käytössä ja vessatoimisissa. Päivähoidossa on keskusteltu vanhempien asiantuntijuutta huomioiden myös lapsen omatoimisen liikkumisen tukemisesta ja sen merkityksestä lapsen kuntoutumiselle.

Vanhemmat kokevat, että lapsen omatoiminen liikkuminen edistää lapsen kokonaisvaltaista kehittymistä. He ovat esimerkiksi toivoneet, että lapsi nostettaisi pois pyörätuolista ulkoilun aikana.

... Mitä pihalla ois hyvä, miten ois hyvä pihalla nii ku X:n kans touhuta ja talvellaki, että ottas pois pyörätuolista ja menis mönkii sinne lumihankee ja nousee vuorta pitki ylös tai siis sillee kaikke iteki vois nii ku tehä että lämpenis ...

Vanhemmat toivovat, että työntekijät kysyvät heidän mielipidettään asioissa, jotka vaikuttavat lapsen arjen sujumiseen kotona. Näitä asioista ovat esimerkiksi ruokailuun liittyvät asiat ja normaalista päiväkodin päivärytmistä poikkeavat tapahtumat, kuten retket. Vanhemmat kokevat tärkeänä, että työntekijät tiedostavat näiden asioiden vaikutuksen perheen arkeen.

Tuloksista nousi esille myös perheen asiantuntijuuden kunnioittamiseen liittyvät haasteet. Päiväkotiarjen rutiinit eivät aina mahdollista perheen esittämien toiveiden toteuttamista. Vanhemmat kuvailivat esimerkiksi tilannetta, jossa päivähoiton fyysinen ympäristö ei mahdollista apuvälineen käyttöä, vaikka vanhemmat kokevat apuvälineen lapsen kuntoutuksessa tärkeäksi.

... Mie edelleenki sitä nii harmitellaan, ko se seisomatelinne ei sinne mahu... Aina jonkun toisen armoilla. Itekki pääsis, jos vaan olis nii ku mahollisuus. Ku apuväline vaan mahtuis sinne. Et tota se on nii ku semmonen, mikä on tässä vuoden mittaan nii ku harmittanut että, jos. Ei, pitäiskö se vaan viedä sinne raakasti. Vai, tai olla miettiny miehen kaa, ...että pitääkö meidän vaan hyväksyä, että se tilanne on näin. Saisko sen vaan viiä. Pitäiskö se viiä vaan... se on tottunut kotona menee sillä kelattavalla, mutta ne kovasti vakuuttelee siellä, että heillä ei oo mitään ongelmaa sen kanssa. Siis tilanpuute on se, miksi ei saa sitä viiä...

Vanhempien asiantuntijuuden huomioiminen ei aina ole mahdollista päivähoiton päivittäisten rutiinien vuoksi. Rutiineja ei aina pystytä mukauttamaan yksittäisen perheen muuttuneiden tarpeiden mukaisiksi. Vanhemmat kuvailivat esimerkiksi tilannetta, jossa päivähoiton arjen rutiinit eivät mahdollistaneet lapsen muuttuneen unirytmien huomioimista silloin, kun lapsi ei enää tarvitse päiväunia. Päiväunet päivähoidossa vaikuttavat

lapsen nukkumaanmenoaikaan kotona. Päiväunet nukuttuaan erityistä tukea tarvitseva lapsi valvoo kotona myöhään ja muut lapset heräävät aikaisin aamulla, jolloin vanhempien omat yöunet jäävät vähäisiksi. Vähäiset yöunet vaikuttavat vanhempien jaksamiseen. Vanhemmat olivat keskustelleet asiasta päivähoidossa ja hyväksyneet päivähoiton toimintatavat, jotka eivät pysty mukautumaan muuttuneeseen kotitilanteeseen. Riittävällä keskustelulla on siis turvattu perheen asiantuntijuuden kunnioittaminen myös niissä tilanteissa, joissa perheen toiveita ei ole voitu täysin ottaa huomioon.

7.3 Koko perheen hyvinvoinnin huomioiminen

Perheen hyvinvoinnin huomioiminen ilmenee päivähoiton henkilökunnan tavasta toimia perheiden kanssa. Tällöin päivähoiton työntekijät myötäilevät muun muassa vanhempien tunnetiloja iloitsemalla yhdessä lapsen onnistumisen kokemuksista, minkä vanhemmat kokivat positiivisena.

...jos se on hyvällä tuulella niin tuntuu et he iloitsevat mukana ja toisinpäin.

Perheen hyvinvointia voidaan edistää myös jakamalla kuntoutuskäytäntöjä, mikä lisää vanhempien arjessa jaksamista. Vanhemmat kokivat myönteisenä myös sen, että päivähoiton työntekijät ehdottavat uusia tavoitteita, joiden he uskovat helpottavan perheen arkea. Vanhempien kokemuksen mukaan heidän sen hetkisen elämäntilanteensa huomioiminen on tärkeää tavoitteiden asettamisessa. Vanhempien kokemuksen mukaan päivähoitossa voidaan harjoitella esimerkiksi lapsen kuivaksi opettelua, mikä helpottaa perheen arjen sujumista kotona. Vanhemmat ovat tyytyväisiä päivähoiton aktiiviseen toimintatapaan lapsen kehityksen edistämiseksi. Vanhempien mukaan arkirutiinien helpottamisen seurauksena vanhemmille jää enemmän aikaa lapsille.

...puhutaan näistä perushoito juttuista niin tuota niin niin sitten mikä vaipan vaihtoon vaikuttaa , päiväkodissahan sitten harjoittavat X:ää olemaan ilman vaippaa, että tuota sitä me ei olla kotona vielä tehty ja tuota. Mut sekin on jotenkin niin ihanaa, ku päiväkodista sanotaan, et ei sun tarvikkaan, mut me täällä ja sitähan varten meillä on täällä tämmöset tilat tehty ja jos mennee sohvaan, niin sitten se vaihdetaan. Että mä sanoin, et

mä en jaksa pestä kotona mattoja ja sohvia, et koko aika en ehi valvoa X:ää. No, ne sano sitten kun se alkaa täällä heillä onnistumaan, niin sitte otatte kottiin. Et sekin oli jotenkin niiku tosi mukava sieltä päiväkodista niinku ottivat näin huomioon meidän tilanteen ja sen, että meillä on täällä niin paljon poikienkin kanssa muuta, tohinaa on kolmen pienen kanssa nii paljon ja sitten oli nämä raksahommat tässä niin. Että se on kanssa niin yks ihan asia sen päiväkodista...

...X oppi sen, se on kuiva nyttien. Mikä ei taudinkuvvaan liittyen pitäis olla edes meeleen mahollistakkaan, niin ni. Se on niinkö, avustajalle pittää niinkö antaa suluka hatuun siitä...

...nääh suhteet on niin hyvät että he antaa meille ainakin mulle, mä saan paljon ideoita sitten jonkun ongelman viemisessä etteenpäinkö näin niin, semmosta pientä.

Perheen hyvinvoinnista huolehditaan lisäksi siten, että keskustellaan päivähoidon ulkopuolisista asioista. Ulkopuolisista asioista puhuminen ilmenee siten, että työntekijät esimerkiksi rohkaisevat vanhempia pitämään hyvinvoinnistaan huolta ehdottamalla vapaa-ajanviettotapoja ja muistuttamalla vapaa-ajan tärkeydestä.

...Tukee just silleen, et rakennusaikana teidän porukat oli paljon meillä tai sitten jos on ollut meidän lapset, X:kin lähössä tonne mummolaan tonne vanhemmille hoitoon niin on tälleen leikkisästi saattanut meitä muistuttaa, et nyt käynte sitten kunnolla syömässä ravintolassa tai jokin tämmönen et käykää elokuvissa. Käyttehän ja tämmöstä...

Lisäksi perheen hyvinvoinnin huomioiminen ilmenee siten, että työntekijät ovat tietoisia perheen lähiverkostosuhteista ja osaavat hyödyntää niitä päivähoidon arjessa. Päivähoiton henkilökunta osaa esimerkiksi tukea lapsen ja isovanhempien välisiä suhteita. Lasta esimerkiksi valmistellaan päivähoitopäivän aikana isovanhemmille lähtemistä varten, jotta lapsen siirtymätilanteet helpottuivat.

...On tosi tärkeää, jos ollaan menossa vaikka mummolaan perjantaina, niin kerrotaan yleensä päiväkodilla se sitten. He sitten näyttävät kuvilla, kuvilla X:lle tai puhheella meette mummolaan ja päiväkotiryhmä tietää jo kumpaan mummolaan millonki mennään, että niinki tarkkasti. Ja X saattaa näyttää, että siellä toisessa mummolassa on

vaikka niinku ennen oli koira ja näin. Niin sitten yhittää niitä asioita tai keskustellee siitä. Kertaa tavallaan meille, kun me tullaan X:ää hakkeen niin X on saanu informaatiota päiväkodissa siihen. Niin X kertaa meille, että ollaanhan me menossa sinne mummolaan ja on todetaan , et on...

...Niin se on sellaista tutunkauppaa, että ne on tulleet niin tutuiksi tässä, tässä näinkin lyhyessä ajassa niin, niin ihan tietää toistemme synnyinseuduista tai näin ihan näinkin tarkasti joitakin asioita...

Uusien arkea helpottavien tavoitteiden asettamisen, päivähoiton ulkopuolisista asioista keskustelun sekä lähiverkostosuhteiden huomioon ottamisen lisäksi koko perheen hyvinvoinnista huolehtimiseen voi vanhempien kokemuksen mukaan liittyä myös palveluohjaus. Vanhemmilla oli kokemuksia siitä, että he itse joutuvat käymään paperisotaa tarvittavien tukipalveluiden, kuten henkilökohtaisen avustajan saamiseksi lapselleen. Tuloksista ilmenee, että vanhemmat toivoisivat päivähoidolta apua tarvittavien lisäpalveluiden hakemiseen ja päivähoiton aloitus sujuisi ilman voimavaroja kuluttavaa byrokratiaa.

7.4 Vanhempien mielipiteiden kuuleminen

Vanhempien mukaan heille on tärkeää, että heidän mielipidettään kuullaan ennen kuin lapsen kanssa aloitetaan uuden asian harjoittelu. Tutkimustulosten mukaan vanhemmat kokevat hyvänä käytäntönä myös sen, että he saavat ennalta valmistautua palavereihin. Tällöin vanhemmat voivat rauhassa kotona miettiä arkea tukevia tavoitteita ja toiveita päivähoidolle, jolloin mahdollistuu vanhempien mielipiteen kuuleminen.

Vanhempien kokemuksen mukaan heiltä kysytään mielipiteitä muun muassa lapsen opetukseen liittyvissä asioissa. Mielipiteitä kysytään esimerkiksi tukiviittomien opettamiseen. Päivittäisten vuorovaikutustilanteiden vähyydestä johtuen mielipiteen kysyminen tapahtuu usein kirjallisesti tai puhelimitse. Vanhempien mielipiteitä kysytään kirjallisesti lupalapuilla päivähoiton rutiineista poikkeavista tapahtumista ja käytännön rajoituksista. Päivähoiton rutiineista poikkeavia tapahtumia ovat esimerkiksi retket lähikirjastoon ja ratsastamaan. Erityislapsen kohdalla poikkeavissa tilanteissa tulee huomioida

lapsen erityiset kuljetusjärjestelyt varsinkin silloin, jos lapsen tavallisia kuljetusjärjestelyjä ei voida toteuttaa. Vanhemmilta on kysytty esimerkiksi saako lasta kuljettaa tavallisessa linja-autossa ilman omaa istuinta. Vanhempien mielipiteitä on kysytty myös lapsen ruokailuun liittyvissä rajoituksissa, kuten herkkujen antamisessa. Erityislasten kohdalla, joilla on ruokailuun liittyviä rajoitteita, on tärkeää kysyä vanhemmilta lupa ylimääräisiin ruoka-annoksiin. Vanhemmat kuvailevat, että heidän mielipiteensä kysyminen ja kuuleminen helpottaa vuorovaikutusta päivähoiton työntekijöiden kanssa.

...Tullee puheeksi ja helppo omista asioista sanoa...

Vanhempien mukaan heiltä ei ole aina kysytty mielipidettä moniammatillisten tiimien koolle kutumisessa. He eivät esimerkiksi ole saaneet vaikuttaa moniammatillisten tiimien kokoonpanoon, vaan palavereihin saattaa osallistua työntekijöitä, joiden osallistumisesta vanhemmat eivät ole olleet tietoisia.

Päivähoidossa saattaa syntyä tilanteita, jolloin vanhempien mielipidettä on kysytty lapsen kasvatukseen ja kuntoutukseen liittyvissä asioissa, mutta heidän mielipidettään ei ole voitu huomioida. Näissä tilanteissa vanhemmat toivovat työntekijöiltä ymmärrystä ja rohkeutta puuttua yhdessä havaittuihin epäkohtiin. Vanhemmat ovat esimerkiksi joutuneet itse puuttumaan havaittuihin epäkohtiin ja käyttämään omaa aikaansa asian korjaamiseksi.

...sitten me tosissaan vaadittiin, mut se oli ihan hullua. Päiväkodissa ne ei pystyny, nii ku vaikka ne myönsi että kyllä tarvii, mutta he ei voi ylemmälle taholle nii ku viii asiaa eteenpäin. Että mejän pittää vanhempina vaatia se ja valittaa ylemmälle taholle kaupungille. Ja sitten tosissaan, työpäivien aikana soitin monta puhelua ja laitoin sähköpostia ja päivähoiton tiimivastaaville, että se on saatava se avustaja...

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksessamme kuvattiin vanhempien kokemuksia varhaiserityiskasvatuksen perhelähtöisyyden toteutumisesta ja ideoita sen kehittämiseksi. Tutkimuksen tarkoituksena oli kuvailla vanhempien kokemuksia perhelähtöisestä toiminnasta päivähoidon varhaiserityiskasvatuksessa. Tutkimuksemme tavoitteena on lisätä perheiden ja asiantuntijoiden välistä tietoa varhaiserityiskasvatuksesta. Vanhempien kokemuksia perhelähtöisyyden toteutumisesta voidaan hyödyntää varhaiserityiskasvatuksen kehittämistyössä.

Samaa aihetta on aiemmin tutkittu Katariina Böökin & Leila Vilpon (2004) toimesta. Böökin & Vilpon pro gradu-tutkielmassa tutkittiin erityistä tukea tarvitsevien lasten vanhempien kokemuksia perhelähtöisyydestä päivähoidon arjessa. Tutkimuksessa ilmeni vanhempien tyytyväisyys vallitseviin toimintakäytäntöihin. Tutkimuksessa nousi esille, että tiedon ja vastuun jakaminen oli perhelähtöisessä työskentelyssä parhaiten toteutunut. Sen sijaan koko perheen hyvinvoinnin huomioon ottaminen ei tämän tutkimuksen tulosten mukaan ollut vielä saavuttanut paikkaansa päiväkotien arjessa. (Böök & Vilppo 2004, 2.) Henna Kuosmanen (2006) on puolestaan tutkinut varhaisvuosien erityiskasvatuksen henkilöstön ja vanhempien yhteistyötä perheen näkökulmasta omassa pro gradu-tutkielmassaan. Kuosmanen tutkimuksessa painotetaan ammatti-ihmisten tapaa suhtautua perheeseen. Tutkimuksessa todetaan, ettei perhelähtöinen, tasavertainen kasvatusyhteistyö ole itsestään selvää, vaan perheet olivat lähinnä työn kohteena tai liittolaisen asemassa. (Kuosmanen 2006, 43.)

Tutkimuksemme tulokset olivat osin yhteneväiset Böökin ja Vilpon (2004) tutkimuksen kanssa. Tutkimukseemme osallistuneet vanhemmat olivat pääsääntöisesti erittäin tyytyväisiä päivähoidon toimintatapoihin. Perhelähtöisen työskentelyn eri osa-alueet olivat tiedon ja vastuun jakaminen, perheen asiantuntijuuden kunnioittaminen, koko perheen hyvinvoinnin huomioiminen ja vanhempien mielipiteen kuuleminen. Nämä osa-alueet painottuivat eri tavoin omassa tutkimuksessamme ja perheiden kokemukset poikkesivat jonkin verran toisistaan. Tutkimuksessamme kävi ilmi, että osa vanhemmista oli erittäin tyytyväisiä koko perheen hyvinvoinnin huomioon ottamiseen toisin kuin Böökin ja Vilpon tutkimuksessa.

Ekokulttuurisessa teoriassa koko perheen hyvinvoinnin huomioiminen on keskeinen ydinteema. Vanhempien hyvinvointi ja koko perheen arjen sujuminen nähdään ensisijaisena edellytyksenä lapsen myönteiselle kehitykselle. Vanhemmuutta voidaan tukea antamalla myönteistä palautetta lapsen päivästä ja keskustelemalla vanhempien kanssa perheen tulevaisuuden suunnitelmista ja toiveista. Yhdessä vanhempien kanssa voidaan miettiä, mitä mukavaa perheet voisivat tehdä ja millaisia asioita voitaisi asettaa yhteiseksi tavoitteeksi. (Määttä & Rantala 2010, 174–176; Rantala 2004, 104.) Ekokulttuurisessa teoriassa painotetaan työntekijöiden tehtävää tutustua perheen perhekulttuuriin eli perheen tietämykseen omasta arjestaan ja sitä tukevista tekijöistä sekä muutoksista joihin perhe on valmis lasta tukeakseen. (Määttä & Rantala 2010, 59.) Tutkimuksemme perheet kuvailivat koko perheen hyvinvoinnin huomioimista vähintään perheen arkea tukevien tavoitteiden asettamisena. Osassa perheistä koko perheen hyvinvoinnin huomioiminen oli erittäin kokonaisvaltaista. Voidaan siis ajatella, että tällaisten perheiden kanssa työskentelevät työntekijät ymmärtävät perheet osaksi ympäristöään ja huomioivat yhteisten tavoitteiden asettamisessa perheen perhekulttuurin. Kyseinen suhtautumistapa edustaa perhelähtöisen työskentelyn ideaalimallin toteutumista, jossa työntekijöiden toiminnan taustalla oleva ekokulttuurinen teoria välittyy perheille perhelähtöisenä toimintatapana perheen arkea tukien, mikä puolestaan edistää lapsen myönteistä kasvua ja kehitystä. (Määttä & Rantala 2010, 169.)

Tutkimuksemme perheet kuvailivat tiedon ja vastuun jakamisen onnistumista samoin kuin Böökin ja Vilpon (2004) tutkimuksessa. Myös koko perheen hyvinvoinnin huomiointi, vanhempien asiantuntijuuden ja mielipiteiden kuuleminen olivat toteutuneet osassa perheessä riittävällä tavalla. Näiden perheiden kokemuksista voidaan päätellä, että yhteistyö päivähoidon ja kodin välillä on välittynyt vanhemmille perhelähtöisenä. Sen sijaan kaikissa perheissä perheen kuvailema yhteistyö ei vanhempien kokemusten perusteella täytä perhelähtöisen työskentelyn kriteerejä, vaan yhteistyö on enemmänkin perhekeskeistä. Tällöin kiinnitetään huomiota perheen näkökulmaan, mutta perhe voi silti jäädä ulkopuoliseksi yhteisessä työskentelyssä. (Määttä & Rantala 2010, 156–157, 170–171, 181; Rantala 2004, 100–101; Määttä 1999, 99, Rantala 2002, 36.) Böökin ja Vilpon (2004, 2) tutkimuksessa todetaan, että perhelähtöisen työskentelymallin omaksuminen osaksi päiväkotien arkea on haaste päiväkodin ammattilaisille. Tutkimuksemme tukee osaltaan tätä päätelmää. Toisaalta tutkimuksemme useassa per-

heessä yhteistyötä kuvailtiin perhelähtöisenä, mikä antaa suuntaa vallitsevien toimintakäytäntöjen kehittymisestä.

Ekologisessa teoriassa yksilön ja ympäristön välistä vuorovaikutusta tarkastellaan neljällä eri tasolla, joita ovat mikro-, meso-, ekso- ja makrosysteemi. Nämä tasot vaikuttavat suoraan tai välillisesti perheen arkeen. Ekokulttuurinen teoria täydentää ekologista teoriaa tarkentamalla eri toimintatasojen välistä vuorovaikutusta, jotta voidaan luoda käytännön edellytyksiä lapsen ja perheen elämän kehitykselle. (Männistö 1994, 2–3; Bronfenbrenner 2002, 266, Euroopan neuvoston vammaispoliittinen ohjelma 2006, 66, Määttä & Rantala 2010, 53–57.) Tutkimuksessamme ilmeni, että perheillä on erilaisia kokemuksia esimerkiksi henkilökohtaisen avustajan hakemisesta lapselle. Siinä missä toinen perhe oli saanut avustajan vaivattomasti, oli toinen perhe joutunut omien sanojensa mukaan taistelemaan avustajan saadakseen. Samanlaisia kokemuksia oli myös Kuosmasen (2004, 26) tutkimuksen vanhemmilla. Tutkimuksessamme kävi ilmi, että vastaavissa muutostilanteissa yksittäisellä työntekijällä on keskeinen rooli asioiden selviämisen kannalta. Ekokulttuurisen teorian valossa voidaan ajatella, että päiväkodit toimivat mesotasolla samojen makrotasolta välittyvien reunaehtojen, kuten lakien puitteissa. Päiväkotien toimintakäytännöissä on kuitenkin eroavaisuuksia siinä, miten näiden reunaehtojen puitteissa toimitaan ja miten toiminta muodostuu perhelähtöiseksi haasteista huolimatta. Tutkimuksemme vanhempien kokemuksista voidaan päätellä, että keskeistä on yksittäisen työntekijän perhettä tukeva asennoituminen. Tutkimuksemme perheissä, joiden kokemuksista välittyi työntekijöiden perhelähtöinen toimintatapa, nousi vahvasti esille yhteistyö, joka oli vanhempien kuvausten mukaisesti "ei virkamiesmäistä" ja "tutunkauppaa". Näin ollen tutkimuksemme tukee ekokulttuurisen teorian peruseriaatetta, jonka mukaan yksittäiset toimijat toimivat eri tasojen välillä muuttaen eri tasoilta tulevia tekijöitä joko voimavaroiksi tai rajoituksiksi. (Määttä 2001, 78 – 79.) Päivähoidon työntekijät ovat siis omalla toiminnallaan vaikuttaneet siihen muuttuvatko toimintaa säätelevät tekijät rajoituksiksi ja voimavaroiksi. Näiden tekijöiden onnistunut säätely on perheiden kokemusten mukaan näyttäytynyt perhelähtöisenä toimintatapana, joka on vaikuttanut perheiden arjen tukemiseen ja lapsen myönteisen kasvun ja kehityksen tukemiseen.

Suoria päätelmiä vanhempien kokemusten taustalla olevista tekijöistä ei kuitenkaan voida tehdä, koska tutkimuksemme käsitteli ainoastaan vanhempien kokemuksia. Ko-

konaiskuvan rakentamiseksi tulisi tutkia sekä vanhempien että vanhempien kanssa toimivien työntekijöiden kokemuksia ja verrata niitä toisiinsa, jotta voitaisiin tehdä monipuolisempia ja laajempia päätelmiä. Vanhempien kokemukset ovat kuitenkin suuntaantavia ja kertovat vallitsevan tilanteen välittymisestä vanhemmille. Vanhempien kokemuksista voidaan päätellä mitä vanhemmat pitävät tärkeänä ja missä asioissa he toivoisivat asioiden kehittyvän. Aihealueena perhelähtöisyys ei ole yksiselitteinen eikä suoraviivainen käsite, vaan se edelleen vakiinnuttaa asemaansa myös varhaiskasvatuksen palvelusektorilla. Vanhempien kokemuksista voidaan päätellä, että eri päiväkodeilla ei ole yhtä ainutta käytäntöä toteuttaa perhelähtöisyyttä vaan käytännöt vaihtelevat. Perhelähtöisyys on moniulotteinen ja suhteellisen uusi käsite, joka näyttää edelleen hakevan paikkaansa päivähoidon toimintakäytäntönä.

9 POHDINTA

Tutkimuksemme tavoitteena oli lisätä perheiden ja asiantuntijoiden välistä tietoa varhaiserityiskasvatuksesta kuvailemalla vanhempien kokemuksia perhelähtöisyyden toteutumisesta päivähoidon varhaiserityiskasvatuksessa. Vanhempien kokemuksia voidaan hyödyntää varhaiserityiskasvatuksen kehittämistyössä. Perheet olivat pääosin tyytyväisiä päivähoidon kanssa tehtävään yhteistyöhön, joka vanhempien kokemusten perusteella vaikutti perhelähtöiseltä. Vanhemmat toivoivat lisää aikaa keskustelulle etenkin päivähoiton aloitusvaiheessa sekä vanhempien mielipiteiden parempaa huomioimista lapsen asioissa. Tutkimuksestamme on pääteltävissä, että perhelähtöinen toimintatapa ei edelleenkään ole itsestäänselvyys päiväkotien arjessa.

Tutkimusprosessimme alkoi syksyllä 2010 ja tutkimuksemme aihe tuli Lapsen ja nuoren hyvä kuntoutus palveluverkostossa hankkeesta. Tehtävänämmä oli tuoda hankkeeseen vanhempien näkökulma päivähoidon perhelähtöisyyden toteutumisesta, jolla pyritään lapsen hyvän kasvun ja kehityksen tukemiseen. Alkupalavereiden jälkeen viitekehykseksi alkoi muodostua ekokulttuurinen teoria, perhelähtöisyys sekä varhaiserityiskasvatus. Pohdimme pitkään aiheen rajaamista ja käytettävää käsitteistöä. Etenkin perhelähtöisyys on aihealueena erittäin laaja käsite, jota on määritelty eri tavoin eri yhteyksissä. Pohdimme pitkään eri käsitteiden suhdetta toisiinsa ja hyödynsimme saamaamme ohjasta sekä mind-map työskentelyä viitekehyksen laatimisessa. Viitekehyksen ja käytettävien käsitteiden laajuus vaikutti myös teemahaastattelun teemojen laadintaan.

Jouduimme pohtimaan useasti sitä, millaisilla kysymyksillä saamme vastauksen tutkimustehtäviimme. Keräsimme aineiston puolistrukturoiduilla teemahaastatteluilla. Teemahaastattelun teemat rakentuivat lopulta Määtän (1999) perhelähtöisyys määritelmän mukaan. Aioimme aluksi haastatella viittä perhettä, mutta ohjauksesta saadun palautteen perusteella päädyimme kolmeen perheeseen ja aineistosta tuli riittävän kattava suhteessa opinnäytetyöhön käytettäviin resursseihin. Puolistrukturoidut teemahaastattelut olivat toimiva menetelmä aineiston keräämiseksi. Opimme paljon tutkijana toimimisesta ja oman roolimme tiedostamisesta tutkijoina. Haastattelut sujuivat hyvin huolimatta siitä, ettei meillä ollut aiempaa kokemusta haastattelujen tekemisestä.

Aineiston analyysimenetelmäksi valikoitui teoriaohjaava aineiston analyysi. Aineiston analyysivaiheessa jouduimme jälleen palaamaan teoriaan. Olimme laatineet teemarungon käyttämällä Määtän (1999) perhelähtöisyyden määritelmää kasvatuskumppanuudeksi ja valtaistumiseksi. Aineiston analyysivaiheessa huomasimme, että vanhempien kuvailemia kokemuksia ei yksiselitteisesti voinut kategorioida vain tietyn käsitteen alle vaan kyse oli laajemmista kokonaisuuksista. Ohjaavien opettajien tuella palasimme uudelleen teoriaan ja päädyimme jakamaan aineiston vielä uudelleen Määtän ja Rantalan (2010) luoman perhelähtöisyyden määritelmän mukaisesti. Uuden jaottelun jälkeen huomasimme, esimerkiksi että teemarungon kunnioitus- ja luottamusteemojen alle alkoi jäsentyä vanhempien kokemuksia, jotka kertoivat laajemminkin koko perheen hyvinvoinnin huomioimisesta, kuin vain yksittäisistä luottamusta ja kunnioitusta ilmentävistä tilanteista. Huomasimme, ettei perhelähtöisyys ole niin yksinkertainen asia kuin aluksi ajattelimme vaan huomasimme olevamme todella laajan ja monitahoisen aihealueen parissa. Tutkimuksen teko olisi varmasti ollut suoraviivaisempaa ja nopeampaa, mikäli olisimme heti alusta alkaen rakentaneet tutkimusta Määtän ja Rantalan (2010) luoman jaottelun mukaisesti. Toisaalta aikaa vievä ja paikoin haastavakin tutkimusprosessi opetti meille paljon tutkimusprosessista. Jouduimme jatkuvasti kehittämään omaa ajattelua tutkimusprosessin edetessä ja pohtimaan teoriaa yhä uudelleen. Tutkimusprosessin haastavuus opetti arvostamaan myös muiden tekemiä tutkimuksia uudella tavalla.

Oppimistavoitteinamme oli tutkimuksellisen kehittämisosaamisen, palvelujärjestelmäosaamisen ja asiakastyöosaamisen kehittäminen. Oma palvelujärjestelmäosaamisemme kehittyi opinnäytetyöprosessin aikana pohtimalla perhelähtöisyyttä osana palvelujärjestelmää. Perehtymällä perhelähtöisyyteen ymmärsimme sen, miten tärkeää on, että kaikki palvelujärjestelmän osat toimivat. Työssämme keskityimme päivähoidon rooliin erityistä tukea tarvitsevien lasten perheiden palveluketjussa. Tutkimalla vanhempien kokemuksia perhelähtöisyydestä huomasimme, miten keskeinen rooli perhelähtöisellä toimintatavalla on perheiden arjen tukemisessa. Tämän tutkimuksen kartuttaman tiedon avulla pystymme kehittämään omaa työtämme perhelähtöisemmäksi. Omaa työskentelyä kehittämällä myös asiakastyöosaamisemme on kehittynyt opinnäytetyöprosessin kuluessa. Perhelähtöisellä työskentelytavalla edistämme asiakkaan osallisuutta tukevan vuorovaikutus- ja yhteistyösuhteen luomista. Lisäksi meidän keskinäinen yhteistyö on kehittänyt omia yhteistyötaitojamme ja dialogista keskustelua. Yhdessä työskennellessä on ollut tärkeää oppia työskentelemään joustavasti ja tekemään kompromisseja. Voim-

me hyödyntää opittuja taitoja tulevissa asiakastilanteissa. Tutkimuksellista kehittämisosaamistamme on kehittänyt tutkimuksen teko ja raportin laadinta. Olemme kehittyneet kuvailevan ja selkeän asiatekstin tuottamisessa sekä uuden tiedon tuottamisessa. Kaiken kaikkiaan tutkimuksen teko laajensi ja syvensi ammatillista osaamistamme varhaiserityiskasvatuksesta. Oman oppimisemme ja oman työemme kehittämisen lisäksi työstämme on hyötyä hankkeelle. Työstämme tehdään artikkeli hanketta kokoavaan teokseen, jolloin tutkimustulokset hyödynnetään alan kehittämisessä.

Perhelähtöisellä työskentelyllä voidaan tutkimuksemme mukaan tukea perheen arkea ja lapsen kuntoutumista. Ekokulttuurisen teorian näkökulmasta päivähoito on parhaimmillaan osa perheen ekokulttuurisen ympäristön ulkoisia osa-alueita ja muodostuu perheelle voimavaraksi perhelähtöisellä työskentelyllä. Perhelähtöisen työskentelyn saaman merkityksen vuoksi päivähoidon kehittäminen on merkittävää myös yhteiskunnallisesti. Tutkimuksessamme ilmeni, että perhelähtöisen työskentelyn ottaminen osaksi varhaiserityiskasvatuksen toimintakulttuuria on haaste palveluiden toteuttamisessa ja kehittämisessä. Kehittämishaasteita ovat muun muassa perhelähtöiseen työskentelyyn käytettävien resurssien, kuten ajankäytön lisääminen. Aiheen tutkimista voisi jatkaa keräämällä palautetta vanhemmilta siitä, kuinka he perhelähtöisen työskentelyn kokevat. Päiväkotityön kehittämisen kannalta olisi mielenkiintoista kuljettaa vanhempien kokemusten rinnalla myös vanhempien kanssa työskentelevien työntekijöiden näkemyksiä samoista asioista.

LÄHTEET

Bronfenbrenner, U. 2002. Ekologisten järjestelmien teoria. Teoksessa Kuusi teoriaa lapsen kehityksestä. 2. painos. Vasta, R. (toim.) Suomi: Oy UNIPress Ab. 221–267.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1999. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3. painos. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Heinämäki, L. 2004. Erityinen tuki varhaiskasvatuksessa. Erityispäivähoito – lapsen mahdollisuus. Stakes oppaita 58. Saarijärvi; Gummerus kirjapaino Oy.

Heinämäki, L. 2005. Varhaista tukea lapselle – työvälineenä kehittämisvalikko. Stakes oppaita 62. Helsinki: Erikoispaino Oy.

Hirsjärvi, S. 1983. Kasvatustieteen käsitteistö. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelu teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelu teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. 10. painos. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Koivikko, M & Sipari, S. 2006. Lapsen ja nuoren hyvä kuntoutus. Vajaaliikkeisten Kunto ry. Valkeakoski: Koskiprint.

Määttä, P. 1999. Perhe asiantuntijana. Erityiskasvatuksen ja kuntoutuksen käytännöt. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Määttä, P. 2001. Perhe asiantuntijana. Erityiskasvatuksen ja kuntoutuksen käytännöt. 2. painos. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Määttä, P & Rantala, A. 2010. Tavallisen erityinen lapsi. Yhdessä tekemisen toimintamalleja. Jyväskylä:PS-kustannus.

Männistö, E. 1994. Mitä perheelle tueksi – kehitysvammaisten varhaiskasvatustutkimus 1990-1993. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja A. Tutkimuksia 56. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

Pihjala, P. 2001. Kuntoutussuunnitelmat erityiskasvatuksen kompassina. Teoksessa Työkaluja päivähoiton erityiskasvatukseen. Pihjala, P. & Kontu, E. (toim.) Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2001:14. Helsinki

Pihlaja, P. 2004. Varhaisvuosien erityiskasvatuksen rakenteelliset ja ideologiset perusteet. Teoksessa P, Pihlaja & R, Viitala (toim.) Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö, 112 – 130.

Rantala, A. 2002. Perhekeskeisyys – puhetta vai todellisuutta? Työntekijöiden käsitykset yhteistyöstä erityistä tukea tarvitsevan perheen kanssa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 198.

Rantala, A. 2004. Perheen ja päivähoiton yhteistyö. Teoksessa P, Pihlaja & R, Viitala (toim.) Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö, 97 – 110.

Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Oulu:Oulu university library.

Suhonen, E. 2006. Elämää lähiöpäiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Teoksessa E, Kontu & E, Suhonen (toim.) Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. 2.painos. Helsinki: Yliopistopaino Kustannus, 47 – 56.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uudistettu painos. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Veijola, A., yliopettaja, Oulun seudun ammattikorkeakoulu. 2010. Keskustelu 13.10.2010. Veijolan työhuone.

Viitala, K. 2006. Lasten yhteinen varhaiskasvatus. Erityisestä moninaisuuteen. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy - Juvenes Print.

Viitala, R. 2004. Ideologisia ja pedagogisia lähtökohtia erityistä tukea tarvitsevien lasten kanssa toimittaessa. Teoksessa P, Pihlaja & R, Viitala (toim.) Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Juva: WS Bookwell Oy, 131 – 151.

Internet lähteet:

Asetus lasten päivähoidosta 16.3.1973/239. Hakupäivä 14.9.2010

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730239?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=asetus%20lasten%20p%C3%A4iv%C3%A4hoidosta%20>

Euroopan neuvoston vammaispoliittinen ohjelma 2006. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2006:18. Hakupäivä 16.5.2011

[http://www.google.fi/url?q=http://www.coe.int/t/e/social_cohesion/soc-sp/Rec\(2006\)5%2520Finland.pdf&sa=U&ei=E6jQTbj0JcPFsww3_bnDCw&ved=0CBcQFjAF&usg=AFQjCNHuROXsEwDa_2mcKmlL4xdT2SDiIA](http://www.google.fi/url?q=http://www.coe.int/t/e/social_cohesion/soc-sp/Rec(2006)5%2520Finland.pdf&sa=U&ei=E6jQTbj0JcPFsww3_bnDCw&ved=0CBcQFjAF&usg=AFQjCNHuROXsEwDa_2mcKmlL4xdT2SDiIA)

Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36. Hakupäivä 14.9.2010

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=laki%20lasten%20p%C3%A4iv%C3%A4hoidosta%20>

Määttä, P. 2001b. Yhteistyö perheiden kanssa–perhekeskeisyyttä vai perhelähtöisyyttä? Teoksessa P,Pihjala& E, Kontu(toim.) Työkaluja päivähoidon erityiskasvatukseen. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2001:14. Helsinki.27–29. Hakupäivä 17.09.2011. http://users.utu.fi/ppihlaja/Kontekstin%20kehitt%C3%A4minen/varhaiskasvatus_ty%C3%B6kaluja_STM.pdf

Neitola, M. 2009. Varhaiserityiskasvatus eilen, tänään ja huomenna. Julkaisussa Lastentarhanopettajaliitto. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan asiantuntijuus, 7-30. Hakupäivä 16.9.2010

http://www.lastentarha.fi/pls/portal/docs/PAGE/LTOL/01LTOL/00LTOL/06JULKAISUT/ESITTEET/VARHAISERITYISKASVATUS_ASIANTUNTIJUUS%202009.PDF

Oja, A. 2011. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen arkikuntoutus päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Lahden ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö. Hakupäivä 18.5.2011

<http://www.google.fi/url?q=https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/26657/Oja%2520Anne.pdf%3Fsequence%3D1&sa=U&ei=M6fTTbijDIP4sgaq163eAg&ved=0CA0QFjAA&usg=AFQjCNGevJnKJdPvSDeetmSo8331cecidw>

Pihjala, P. 2001. Erityiskasvatuksen työalueet erityiskasvatuksessa. Teoksessa P, Pihjala & E, Kontu (toim.) Työkaluja päivähoidon erityiskasvatukseen. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2001:14.Helsinki.18–26.Hakupäivä17.09.2011. http://users.utu.fi/ppihlaja/Kontekstin%20kehitt%C3%A4minen/varhaiskasvatus_ty%C3%B6kaluja_STM.pdf

Pihlaja, P. 2009. Erityisopettajan koulutus, kelpoisuus ja osaaminen. Julkaisussa Lastentarhanopettajaliitto. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan asiantuntijuus, 31 – 34. Hakupäivä 16.9.2010

http://www.lastentarha.fi/pls/portal/docs/PAGE/LTOL/01LTOL/00LTOL/06JULKAISUT/ESITTEET/VARHAISERITYISKASVATUS_ASIANTUNTIJUUS%202009.PDF

Pihlaja, P. & Kontu, E. 2006. Johdanto. Teoksessa P, Pihjala & E, Kontu (toim.) Arjen moninaisuutta. Erityisryhmät päiväkodissa. Helsinki: Valopaino Oy, 3-4. Hakupäivä: 16.8.2011

Pihlaja, P. & Kontu, E. 2001. Tiivistelmä. Teoksessa P, Pihlaja & E, Kontu (toim.) Työkaluja päivähoidon erityiskasvatukseen. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2001:14.Helsinki.3.Hakupäivä17.09.2011.

http://users.utu.fi/ppihlaja/Kontekstin%20kehitt%C3%A4minen/varhaiskasvatus_ty%C3%B6kaluja_STM.pdf

Kontu, E & Suhonen, E. 2006. Pedagogiset interventiot. Teoksessa P, Pihlaja & E, Kontu (toim.) Arjen moninaisuutta. Erityisryhmät päiväkodissa. Helsinki: Valopaino Oy, 26–29. Hakupäivä 18.5.2011

<http://www.stakes.fi/verkojulkaisut/raportit/R14-2006-VERKKO.pdf>

Sosiaaliportti. 2010. Sosiaalialan ammattikorkeakouluverkosto. Sosionomi (AMK)-tutkinto. Hakupäivä 29.9.2010

[http://www.sosiaaliportti.fi/fi-](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/sosiaalialanamkverkosto/sosiaaliala_ammattikorkeakouluissa/sosionomi_amk_tutkinto/)

[FI/sosiaalialanamkverkosto/sosiaaliala_ammattikorkeakouluissa/sosionomi_amk_tutkinto/](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/sosiaalialanamkverkosto/sosiaaliala_ammattikorkeakouluissa/sosionomi_amk_tutkinto/)

Sosiaaliportti.2011. Varhaiskasvatus ja päivähoito. Hakupäivä 11.8.2011.

[http://www.sosiaaliportti.fi/fi-](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/varhaiskasvatus_ja_paivahoito/)

[FI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/varhaiskasvatus_ja_paivahoito/](http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/ehkaisevatyo/varhaiskasvatus_ja_paivahoito/)

Tiedonantajan suostumislomake. Hakupäivä 6.10.2010

http://intraweb.students.oamk.fi/vanhaintra/sote/docs/opinnayteohjeet/tyosuunnitelma/tutkimus/tiedonantajan_suostumuslomake.doc

Vajaaliikkeisten Kunto ry. 2007. Lapsen ja nuoren hyvän kuntoutuksen toteutuminen palveluverkostossa 2007–2011 suunnitelma. Hakupäivä 28.9.2010

<http://webct.oamk.fi/webct/urw/lc4130001.tp0/cobaltMainFrame.dowebct>

Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. 2002.

Julkaisussa Sosiaali- ja terveysministeriön linjauksia 2002:9. Helsinki 2002. Hakupäivä 11.8.2011. <http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/varhais2/kasvatus.pdf>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003. Stakes, oppaita 56. Hakupäivä 7.9.2010
<http://varttua.stakes.fi/NR/rdonlyres/DD04983E-D154-4FE4-90A1-E2690175BE26/0/vasu.pdf>.

Veijola, A., yliopettaja, Oulun seudun ammattikorkeakoulu. 2010. Re: pyysit sähköpostiosoitettani 5.10.2010. Sähköpostiviesti arveijol@staff.oamk.fi, o8auti00@students.oamk.fi. 7.10.2010.

Veijola, A. 2004. Matkalla moniammatilliseen perhetyöhön – Lasten kuntoutuksen kehittäminen toimintatutkimuksen avulla. Oulun yliopisto.Hoitotieteen ja terveyshallinnon laitos. Väitöskirja. Hakupäivä 30.8.2011
<http://herkules.oulu.fi/isbn9514274245/isbn9514274245.pdf>

LIITTEET

Liite 1.

Teemat

Kasvatuskumppanuuden huomioiminen lapsen hyvässä kuntoutuksessa

Kuunteleminen

1. Jokapäiväisessä kohtaamisessa
2. Aito kiinnostuminen
3. Ilmapiiri

Kunnioitus

4. Lapsen päivästä kertominen
5. Lapsen vahvuuksista ja kehittämistarpeista puhuminen
6. Päivähoidon työntekijöiden suhtautumien vanhempien kasvatustapoihin

Luottamus

1. Vanhempien vaikutusmahdollisuudet
2. Työntekijöiden toimiminen lasten kanssa
3. Vanhempien käsitykset varhaiserityiskasvatuksesta
4. Erityistuentarpeeseen vastaaminen

Dialogisuus

5. Keskustelutilanteet
6. Keskustelun vuorovaikutus
7. Yhteisen ymmärryksen jakaminen
8. Tietojen, ajatusten ja kokemusten jakaminen ja luottamuksen rakentaminen

Perheen asiantuntijuuden huomioiminen lapsen kuntoutuksessa

Päivittäiset rutiinien huomioiminen päivähoitossa

1. Kasvatuskäytännöt
2. Päiväkoti – koti – päiväkoti
3. Voimavarat ja rajoitukset

Neuvottelu käytännöt

4. Jokapäiväiset neuvottelu käytännöt
 5. Moniammatilliset työryhmät
 6. Palveluohjaustoiminta
- päivähoiton kuntoutus tukee perheen arjen sujuvuutta
 - perheessä tapahtuva kuntoutus tukee päivähoiton arkea
 - päivähoito huomioi perheen voimavarat ja rajoitukset (työajat, asuminen, talous, lähipiiri ja lähiverkosto)
 - perheen huomioiminen päivähoiton moniammatillisissa palavereissa (saako vanhemmat puheenvuoron ja kuunnellaanko heitä)
 - vanhempien osallistuminen moniammatillisiin palaveriisiin
 - vanhempien vaikutusmahdollisuus moniammatillisten palaverien kokoonpanoon
 - vanhempien asiantuntijuuden huomioiminen
 - vanhempien saama palveluohjaus

- kasvatuskäytäntöjen huomioiminen lapsen kuntoutuksessa
 - kirjallisten sopimusten laatiminen
 - (miten vaikuttaa lapsen kuntoutukseen: vastuunjakaminen, toimintakäytännöt, tapaamisajankohdat, tiedon jakamisperiaatteet)
 - ympäristön vaikutus lapsen kuntoutukseen
 - (kuntoutussuunnitelman kasvatuksellinen, sosiaalinen, fyysinen ja pedagoginen ympäristö)

Liite 2

Oulun kaupunki
 Sosiaali- ja terveystoimi
 Päivähoito- ja perhetyö
 Palvelujohtaja, päivähoito

Päätös 18 §
 Päivämäärä Dnro
 10.2.2011 OUKA: 790 /045/2011

ASIANOSAINEN/ ASIA	Pyhtinen Sofia, Kauppinen Anielka ja Auvinen Tiina/opinnäytetyön tutkimuslupa "Lapsen hyvä kuntoutus varhaiserityiskasvatuksessa vanhempien kokemana" / Oulun seudun ammattikorkeakoulu
LAUSUNNON ANTAJAT/ LAUSUNNOT	
PÄÄTÖS/PERUSTELUT	Hyväksytään opinnäytetyön suorittaminen hakemuksen mukaisesti. Yksi kappale valmiista työstä on toimitettava päivähoiton käyttöön päätöksen tekijälle.
ALLEKIRJOITUKSET	Päätöksen tekijä Päätösluettelon pitkäjä <i>Ulla Rissanen</i> <i>Ilina Laakkonen</i> Ulla Rissanen Ilina Laakkonen Palvelujohtaja, päivähoito toimistosihteerin
OIKAISUVAATIMUS- VIRANOMAINEN	Tähän päätökseen ei ole oikaisuvaatimus oikeutta.
ILMOITUS OTTO- OIKEUTETULLE VIRANOMAISELLE	
TIEDOKSI ANTAMINEN/ NÄHTÄVILLÄ	Hakijat, opinnäytetyön ohjaaja

Opiskelija	Etunimi Sofia	Sukunimi Pylhinen
	Osoite [redacted]	Sähköpostiosoite o8pys000@students.oamk.fi
	Puhelinnumero [redacted]	Koulutusohjelma sosiaalialan (to)
Toimeksiantaja	Organisaation nimi	
	Työn ohjaaja/ytymyshenkilö Arja Veijola	Osoite
	Puhelin	Sähköposti
Oulun seudun ammatti- korkeakoulu	Yksikön nimi Oulun Seudun ammattikorkeakoulu	
	Ohjaava opettaja Ontalo Päivi, Heisteri Raija	Osoite
	Puhelin	Sähköposti paivi.ontalo@oamk.fi raija.heisteri@oamk.fi
Opinnäytetyö	Aihelytönni	
	Lapsen hyvä luottamus varhaiserityiskamatiivissa vanhempien kehittämis-tutkimustehtävän tavole ja tuote kotona	
	Tuohtea tietoa lapsen hyvästä luottamuksesta varhaiserityiskamatiivissa Sessa vanhempien näkökulmasta.	
	Kokonais menetelmät	Teemahaastattelu
	Kustannusarvio ja kustannusten maksaja	100e, opiskelijat luotantavat
	Toimeksiantaja maksaa opiskelijalle tai ammattikorkeakoululle työn tekemisestä	☐ Kyllä ☐ Ei
	Opinnäytetyölle on nimetty ohjaajaksi työelämän edustaja	☐ Kyllä ☒ Ei
Toimeksiantaja hyödyntää opinnäytetyön tuloksia toiminnassaan	☒ Kyllä ☐ Ei	
Opinnäytetyö valmis	5. 10. 11	
Tarkempi selvitys opinnäytetyösunnitelmassa	24. 11. 2010	

Allekirjoitukset	Olemme yhteisesti sopineet opinnäytetyön toteutuksesta ja ohjauksesta yllä esitetyllä tavalla	
	Päivämäärä <u>24.11.2010</u>	Opiskelijan allekirjoitus <i>Saba Peltinen</i> Saba Peltinen
	Päivämäärä _____ 20____	Toimeksiantajan allekirjoitus
Päivämäärä <u>24.11.2010</u>	Ohjauksen opettajan allekirjoitus <i>PRIVI ONCALO</i> PRIVI ONCALO	<i>Raj-Henkari</i> RAJA HENKARI

Liite 3

28.1.2011

Hyvät vanhemmat!

Olemme Oulun seudun ammattikorkeakoulun kolmannen vuoden sosionomiopiskelijoita ja teemme opinnäytetyötä perhelähtöisestä varhaiserityiskasvatuksesta päivähoitossa. Haluaisimme haastatella perheitä, joihin kuuluu molemmat vanhemmat sekä vähintään vuoden päiväkodissa ollut erityistä tukea tarvitseva lapsi. Haluamme näin koota tietoa vanhempien kokemuksista kasvatuskumppanuuden toteutumisesta ja perheen asiantuntijuuden huomioimisesta. Hyödynnämme keräämäämme tietoa oman ammattitaitomme kehitymisessä sekä valmistuneiden lastentarhanopettajien täydennyskoulutuksessa. Haastattelut suoritetaan haastateltavien perheiden kotona ja haastattelemme yhtä aikaa molempia vanhempia. Tarvittaessa olemme varautuneet lastenhoitoapuun haastattelun aikana. Varaamme itse haastatteluun 1,5 tuntia. Haastattelut suoritetaan ajalla 31.1.2011 – 20.2.2011. Haastatteluilla kerätty aineisto tallennetaan digitaalisella nauhurilla ja säilytetään opinnäytetyön hyväksymiseen saakka. Pidämme huolen siitä, että haastateltavat eivät tule tunnistetuiksi opinnäytetyön missään vaiheessa. Huolehdimme myös aineiston luottamuksellisesta käsittelystä ja sen tuhoamisesta opinnäytetyömme valmistuttua. Valmiiseen opinnäytetyöhömmme voitte käydä tutustumassa ammattikorkeakoulujen verkkokirjasto Theseuksen nettisivuilla syksyllä 2011. Saatekirjeen mukana on lupahakemus tiedonkeruuseen.

Haastatteluteemat ovat:

1. Kasvatuskumppanuus lapsen kuntoutuksessa
2. Perheen asiantuntijuuden huomioiminen lapsen kuntoutuksessa

Toivomme yhteydenottoanne päätöksen suhteen viimeistään **16.2.2011** Fysiopalveluun. Tämän jälkeen otamme teihin yhteyttä puhelimitse ja sovimme teille sopivan haastattelujan.

Terveisin sosionomiopiskelijat,

Oulussa 28.1.2011

Tiina Auvinen

Anielka Kauppila

Sofia Pyhtinen

Liite 4

TIEDONANTAJAN SUOSTUMUS OPINNÄYTETYÖN AINEISTON KERUUTA VARTEN

1. Opinnäytetyön tekijät

Auvinen Tiina
Kauppila Anielka
Pyhtinen Sofia

2. Opinnäytetyön ohjaaja

Heiskari Rajja
Onkalo Päivi

3. Aineiston keruu

aika ja paikka
tammi-helmikuussa 2011

Menetelmät

Digitaalisesti nauhoitettu teemahaastattelu

4. Opinnäytetyön tavoite/ tarkoitus

Tarkoituksena on koota tietoa erityislasten vanhempien kokemuksista kasvatuskumppanuuden ja perheen asiantuntijuuden huomioimisesta päivähoitossa.

Opinnäytetyön tiedonantajana toimiminen on täysin vapaaehtoista. Yksityisiä henkilöitä ei voida tunnistaa tutkimusraportista, eikä heidän nimeään tulla julkaisemaan ilman asianomaisen lupaa missään tutkimuksen vaiheessa. Suostun edellä mainittuihin aineistonkeruumenetelmiin

Aika

/ 2011

Osallistujien nimet

Liite 5

26.1.2011 Oulu

Esitestauslomake temahaastattelun teemoista

Kasvatuskumppanuuden huomioiminen lapsen hyvässä kuntoutuksessa

Miten koette, että teitä kuunnellaan päivähoidon vuorovaikutustilanteissa? (Joka päivä, ilmapiiri, välittyykö työntekijöiden aito kiinnostuminen?)

Miten koette, että teitä kunnioitetaan päivähoidossa lapsenne ensisijaisena kasvattajana? (Päivittäinen tiedon välittäminen lapsesta, lapsen vahvuuksien/tarpeiden huomiointi, kasvatustavoista keskustelu)

Kuvaile luottamus-suhdetta päivähoitoon. (Vaikuttamismahdollisuutenne, päivähoiton toiminta, luottamus työntekijöiden ammattitaitoon ja jaettuun vastuuseen lapsen kasvattamisessa, lapsen tarpeisiin vastaaminen)

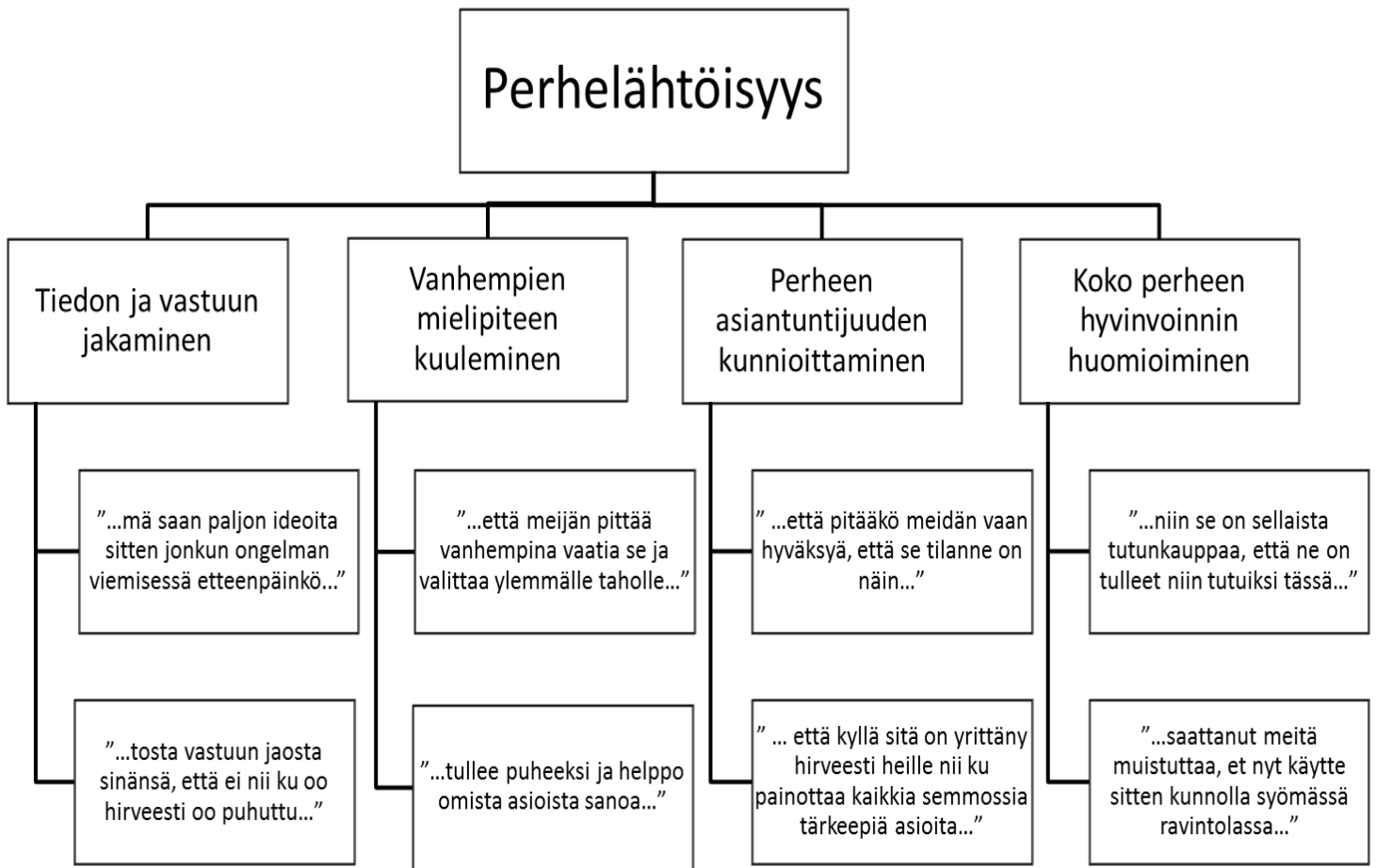
Kuvaile vuorovaikutustilanteita päivähoidossa.

Perheen asiantuntijuuden huomioiminen lapsen kuntoutuksessa

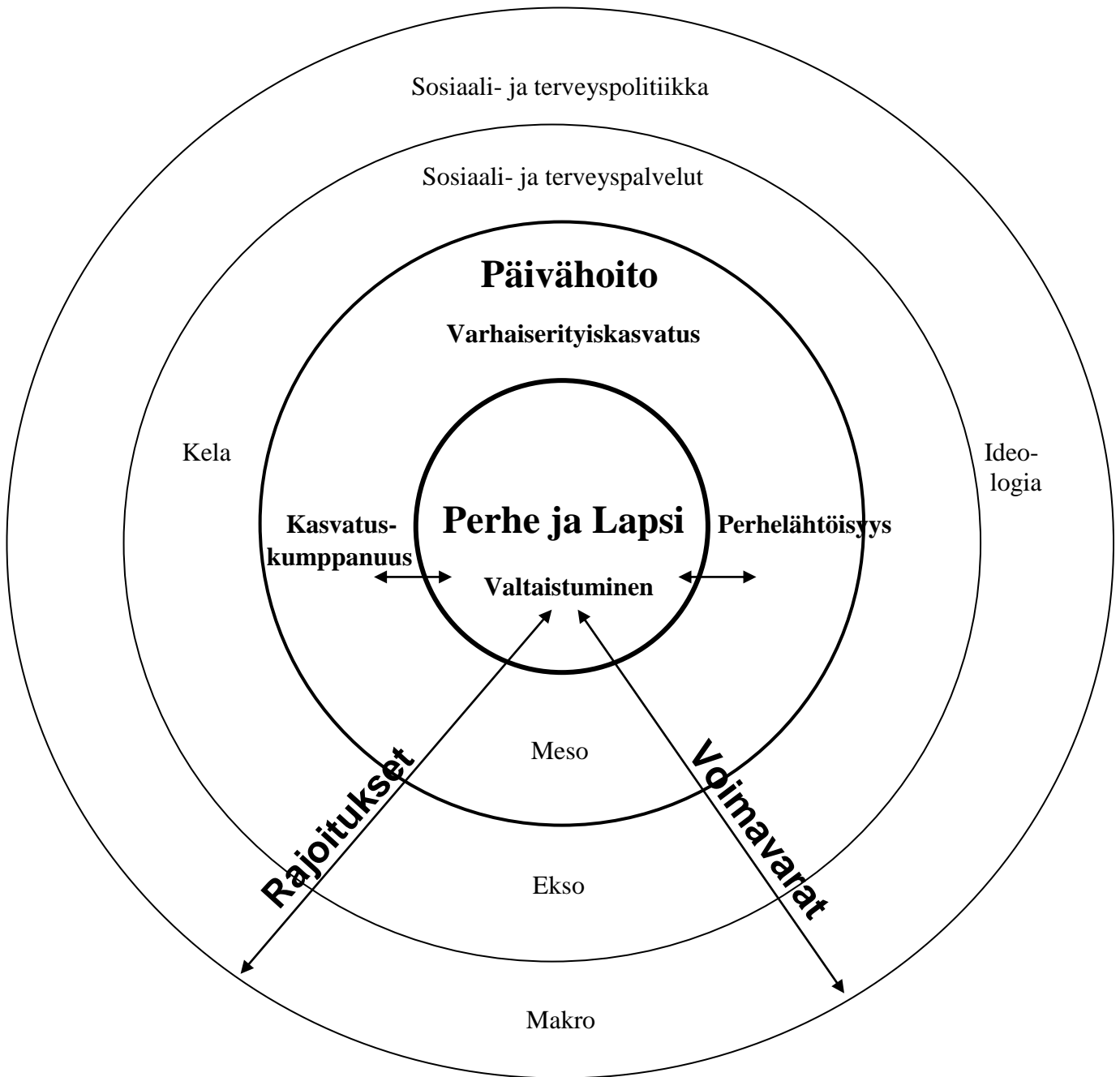
Kuvaile, kuinka päivähoito huomioi päivittäiset rutiinit kotona ja päivähoidossa.
(kasvatuskäytännöt, jaetut yhteiset rutiinit, perheen voimavarat ja rajoitukset)

Millaisia neuvottelukäytäntöjä teillä on päivähoidon kanssa? (Päivittäiset vuorovaikutustilanteet, moniammatilliset palaverit, saatteko tarvittaessa neuvontaa päivähoidon ulkopuolisista palveluista esim. kerhotoiminnasta ja tilapäisestä lastenhoitoavusta)

Liite 6

Liite 7

Varhaiserityiskasvatuksen sijoittuminen ekokulttuuriseen malliin